

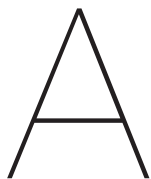
Κοντά στις
νοτιοανατολικές ακτές
της Κρήτης, εκεί που
το Λιβυκό πέλαγος
σβήνει την ορμή του,
αναδύεται μέσα από
τα κύματα ένα μικρό
ακατοίκητο νησί, το
Κουφονήσι.

Το 1976 η
αρχαιολογική
σκαπάνη του Νίκου
Παπαδάκη εισχώρησε
για πρώτη φορά στο
αμμουδερό του
έδαφος...

ΚΟΥΦΟΝΗΣΙ ΣΗΤΕΙΑΣ

Αύρα Λιβυκού και Αρχαιότητας

ΚΕΙΜΕΝΑ: ΝΙΚΟΣ ΠΑΠΑΔΑΚΗΣ / ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΟΣ
ΘΕΟΦΙΛΟΣ Δ. ΜΠΑΣΓΙΟΥΡΑΚΗΣ
ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΕΣ: ANNA A. ΚΑΛΑΪΤΖΗ

φήνω τα μάτια μου να πλανηθούν στο Λιβυκό Πέλαγος, μακριά, ως τα βάθη του ορίζοντα. Κι αναρωτιέμαι, ποια είν' αυτή η δύναμη, που μας ώθησε να βρεθούμε από τη Θεσσαλονίκη, εδώ στον Μακρύ Γιαλό της Κρήτης, σ' ένα από τα ακρότατα N-NA σημεία της Ελλάδας. Η γοητεία του μακρινού προορισμού; Η μαγική έλξη που ασκεί επάνω μας καθετί έξω απ' τα συνηθισμένα και πολυσύχναστα; Ή μήπως οι απλές εκείνες φράσεις του αρχαιολόγου **Νίκου Παπαδάκη**, που ενάμισι χρόνο τώρα δεν λεν να βγουν απ' το μυαλό μας;

"Αν τα βήματά σας σας ξαναφέρουνε στην Κρήτη, κρατήστε λίγο χρόνο για το Κουφονήσι. Δεν μοιάζει με κανένα από τους τόπους που γνωρίζατε. Η "Λεύκη" των αρχαίων είν' ένα μικρό νησί στο Λιβυκό, άνυδρο και άγονο, με ακραίες συνθήκες που θυμίζουν Αφρική. Ωστόσο κάτω απ' αυτή την αφιλόξενη γη, μας έχει αποκαλύψει έναν κόσμο πολύτιμο για τα μνημεία του και σπουδαίο για την ιστορία του. Και οι ακτές του θα σας μείνουν αξέχαστες...". Μ' αυτές τις φράσεις είχε ολοκληρωθεί η ξενάγησή μας στο εκπληκτικό Αρχαιολογικό Μουσείο της Σητείας από τον Έφορο Ανατολικής Κρήτης, Αρχαιολόγο Νίκο Παπαδάκη. Ένα πλήθος έξοχων ευρημάτων είχαν περάσει από τα μάτια μας και είχαν επεξηγηθεί και αναλυθεί με θαυμαστές λεπτομέρειες από τον οικοδεσπότη μας. Ήταν αρχές Γενάρη του 2000, οι πρώτες μέρες της νέας χιλιετίας μας έβρισκαν να περιπλανιόμαστε μαγεμένοι στους υπέροχους ερημικούς τόπους και τις αρχαιοτήτες της Σητείας και της Κάτω Ζάκρου.

Ενάμισι ακριβώς χρόνο μετά το ανταριασμένο Λιβυκό μας κρατάει καθηλωμένους στη στεριά του Μακρύ Γιαλού. Η απόσταση των 10 μιλίων που μας χωρίζει από το Κουφονήσι μοιάζει ωκεανός απέραντος, κανένα πλεούμενο δεν τολμάει να τον διασχίσει. Σφοδρά μελέτμια που φθάνουν ή και ξεπερνούν τα 9 μποφόρ κατρακυλάνε ακα-

τάπαυστα απ' τις κορφές των Σητειακών βουνών κι εκτονώνουν την ορμή τους στο Λιβυκό Πέλαγος. Μέσα στην παραζάλη των αφρών και των κυμάτων ο χαμηλός όγκος της νήσου Λεύκης μόλις ξεχωρίζει στην άκρη του ορίζοντα. Αποφασίζω για άλλη μια φορά να την προσεγγίσω νοερά μεσ' από τις σελίδες του Νίκου Παπαδάκη στο εξαισιο άρθρο που δημοσιεύθηκε στο 6ο τεύχος του περιοδικού *"Αρχαιολογία"* το 1983.

Ας μοιραστούμε λοιπόν μαζί του την αξεπέραστη εμπειρία των ανασκαφών στο Κουφονήσι κι ας αναλογισθούμε πόσα πολλά οφείλει ο καθένας μας σε κάποιους ακάματους πρωτεργάτες, που αφιερώνουν ένα σημαντικό μέρος ή και όλη τη ζωή τους στην ανίχνευση και προσδιορισμό της πολιτιστικής μας κληρονομιάς.

ΚΟΥΦΟΝΗΣΙ, Η "ΔΗΛΟΣ" ΤΟΥ ΛΙΒΥΚΟΥ

Όταν μιλάμε για κρητικές αρχαιότητες ο νους του κάθε φιλόδοξου πηγαίνει στα τέσσερα παλάτια της και στα άλλα μεγάλα κέντρα του μινωικού πολιτισμού της. Από τη μεταμινωική Κρήτη μόνον η Γόρτυνα "τολμά" να δηλώνει έντονα την παρουσία της και να διεκδικεί την προσοχή του επισκέπτη. Ανάμεσα σ' αυτούς τους κολοσσούς, ένα μικρό άσημο και ξεχασμένο νησάκι άρχισε τα τελευταία χρόνια να προκαλεί το παγκόσμιο αρχαιολογικό ενδιαφέρον. Είναι το **Κουφονήσι, η Λεύκη** των αρχαίων, που κάτω από την αφιλόξενη γη της μας αποκαλύπτει έναν κόσμο πολύτιμο για τα μνημεία του και σπουδαίο για την ιστορία του.

Μόνο τρία περίπου μίλια χωρίζουν το Κουφονήσι από τις ΝΑ ακτές της Κρήτης και όμως οι πιο πολλοί Κρητικοί το αγνοούν. Μαζί με τη Γαύδο, τη Γαυδοπούλα και το Γαϊδουρονήσι αποτελούν, φυτεμένα μέσα στο Λιβυκό πέλαγο, την πιο νότια γη της ελληνικής επικράτειας. Σκεπασμένο με άμμο, χωρίς βλάστηση και νερά, δύσκολα προσιτό από τις απέναντι ακτές, φαντάζει σαν παρανυχίδα των γεωλογικών μεταβολών της περιοχής. Τα

Είναι πολύ παράτολμο ν' αφηφήσει κανείς τον παροξυσμό του **Λιβυκού** και να επιχειρήσει μια προσέγγιση στο Κουφονήσι, όταν φυσούν τα καλοκαιρινά μελέτμια. Τα μελέτμια αυτά, που πολλές φορές διαρκούν με αμείωτη ένταση για μέρες ή και βδομάδες, έχουν στοιχίσει όχι μόνον τον αποκλεισμό ανθρώπων στο νησάκι αλλά και τη ζωή πολλών ναυτικών και ψαράδων.

3.858 στρέμματα της επιφάνειάς του αποτελούνται από νεογενείς μάργες, κροκαλοπαγή πετρώματα, λευκούς μαργαϊκούς ασβεστόλιθους και σύγχρονους σχηματισμούς από άμμο και θίνες. Η χλωρίδα του περιλαμβάνει θαμνώδη φυτά όπως σκοίνα, αχειμάδες (θυμάρια), βάτους, βούρλα, αγριοακινάρες, αλιματιές, μερικά αλμυρίκια και μια μοναδική ελιά. Η πανίδα του πολλούς ποντικούς, αγριοκούνελα, φίδια, σκορπιούς και αράχνες, ενώ πολλές φορές σμήνη από ακρίδες και πεταλούδες σκεπάζουν το νησί.

Ακόμα και οι απέναντι ακτές της Κρήτης φαντάζουν άγριες και αφιλόξενες καθώς, όσο πιάνει το μάτι, δεν φαίνεται κανένα χωριό στην παραλία και θα πρέπει να παρακάμψεις το ακρωτήριο Κάβο Γούδουρας-το αρχαίο Ερυθραίο-για να συναντήσεις τον ομώνυμο παραλιακό συνοικισμό ή να περπατήσεις οκτώ περίπου χιλιόμετρα κατοπλάχου δρόμου για να φθάσεις στο αθέατο από το νησί, μικρό Σητειακό χωριουδάκι, την Αγία Τριάδα.

Εκτός από αυτό, το θαλασσίνο στενό που χωρίζει το Κουφονήσι από την Κρήτη δέρνεται από ισχυρούς ανέμους και ταραζεται από υποθαλάσσια ρεύματα και τρικυμίες. Τα σκαλωμένα στις ξέρες του καράβια που αργοσαπίζουν μοιάζουν με σκιάχτρα, που προσπαθούν να αποτρέψουν τους τολμηρούς που θα αφηρίσουν το λυσομάνημα των ανέμων, ιδιαίτερα του Λεβάντε, που δεν παίρνεις χαμπάρι πότε κλωθογυρίζει τις αλλαξίες του, ακόμα και το κατακάλοκαιρο. Μόνο οι Αγιοτριαδιώτες ψαράδες αφηφούν πολλές φορές τα σημάδια των καιρών και με τις ψαρό-

βαρκές τους πλησιάζουν γρήγορα τους ψαρότοπους γύρω απ' το νησί για να ρίξουν ή να μαζέψουν τα δίχτυα και να γυρίσουν γρήγορα στο στεριανό τους καταφύγιο, στον μικρό όρμο του Αθερινόλακου. Οι ντόπιοι λένε, πως πολλοί ντύθηκαν στα μαύρα όταν το στενό κατάπιε τους αγαπημένους τους, ενώ πιο πολλοί είναι αυτοί, που από τις ιδιοτροπίες του Αίολου έμειναν ακόμα και δεκαπέντε μέρες στο νησί

αποκλεισμένοι, τρώγοντας ψωμί και λάδι, μέχρι να βρουν μίαν απονεμιά και να βάλουν πλώρη - αν έχουν πλεούμενο- ή να περιμένουν να έρθουν να τους πάρουν - αν δεν έχουν - από την αντικρινή ακτή.

ΤΟ ΞΥΠΝΗΜΑ ΤΟΥ ΠΑΡΕΛΘΟΝΤΟΣ

Η αρχαιολογική σκαπάνη που χτύπησε για πρώτη φορά στα σπλάχνα της γης του το 1976, μετέτρεψε το Κουφονήσι στο πιο σημαντικό νησί των κρητικών ακτών από ιστορική και αρχαιολογική άποψη. Επιπλέον αποκάλυψε και ένα εκπληκτικό άλλο "πρόσωπο" στο παρελθόν του, που δεν θα πρέπει να θεωρηθεί υπερβολή - τηρουμένων βέβαια των αναλογιών- ο χαρακτηρισμός που του έδωσε δημοσιογράφος σε σχετικό του ρεπορτάζ: **"Η Δήλος του Λιβυκού"**, αφού, εκτός από τη μεγάλη πυκνότητα των αρχαίων του ερειπίων σε παρθένο ανασκαφικά έδαφος, έπαιξε και ένα πολύ σημαντικό ρόλο στις πολιτικές εξελίξεις της περιοχής. Σήμερα λοιπόν μπορούμε να δηλώσουμε με βεβαιότητα, ότι πριν από 2000 χρόνια το ερημονήσι αυτό ήταν γέματο ζωή και ευφορία, πλούσιο και ση-

Η περίφημη **"Διαίτησία των Μαγνήτων"**. Είναι η μελανή πλάκα κάτω από τις τρεις νεότερες, όλες εντοιχισμένες στην πρόσοψη του παρεκκλησίου της μονής Τοπλού. Η επιγραφή βρέθηκε στην γειτονική Ίτανο και εντοιχίστηκε στη μονή από τον Άγγλο περιηγητή Pashley στα τέλη του 19ου αιώνα. Ένα ακόμα αντίγραφο της ίδιας απόφασης βρέθηκε στα ερείπια του ναού της Λευκοφρυηνής Αρτέμιδας στη Μαγνησία. Μέσα από το κείμενο της επιγραφής μαθαίνει κανείς, πως η πιο βασική αιτία των προστριβών των δυο πόλεων ήταν η κατοχή του μικρού αυτού νησιού, του σημερινού Κουφονησιού, που η κάθε μια διεκδικούσε για λογαριασμό της. Όταν περάσει στις λεπτομέρειες θα εκπλαγεί από το πρωτοφανές πείσμα των αντιδίκων στο δικαστικό αυτό μαραθώνιο που κράτησε πολλά χρόνια. Ως γνωστόν η διαίτησία αυτή, που έγινε στα 112/111 π.Χ. ήταν η τρίτη στη σειρά γιατί οι διάδικοι δεν δέχονταν τις αποφάσεις των δυο προηγούμενων διαιτησιών και διαρκώς εγκαλούσαν την απόφαση, ανάλογα με τα συμφέροντά τους, ζητώντας νέα κρίση από την ρωμαϊκή Σύγκλητο.

μαντικό, σταθμός του ταξιδιώτη και του διαμετακομιστικού εμπορίου προς και από την Αίγυπτο, τόπος λατρείας και εορτών, μήλο της έριδας των δυο πιο ισχυρών πόλεων της ανατολικής Κρήτης.

Μια αρχαία επιγραφή και ένας παρατηρητικός Άγγλος περιηγητής στάθηκαν η αφορμή για να αρχίσει το ξετύλιγμα στο νήμα της ιστορίας του νησιού. Στο παλιό βυζαντινό μοναστήρι της Παναγίας της Ακρωτηριανής, γνωστό σήμερα σαν **Τοπλού**, περίπου 18 χιλιόμετρα από την πόλη της Σητείας, μια μισοσβησμένη από τη φθορά του χρόνου επιγραφή, εντοιχισμένη στην πρόσοψη του παρεκκλησιού, αποτελεί ένα από τα πιο σημαντικά επιγραφικά ντοκουμέντα για τη γνώση της αρχαίας ιστορίας της ανατολικής Κρήτης.

Πρόκειται για την περίφημη "**Διαίτησία των Μαγνήτων**", όπου οι κάτοικοι της μικρασιατικής Μαγνησίας του Μαιάνδρου, έντεχνα επιλεγμένοι από τους Ρωμαίους, προσπαθούν να βρουν τη δίκαιη λύση στις οριακές διαφορές των δυο πιο σπουδαίων πόλεων της περιοχής: της **Ιτάνου** και της **Ιεράπυτας**.

Το πιο σπουδαίο είναι, ότι ενώ η απόφαση αυτή δικαιώνει τους Ιτανίους, το 1919 βρέθηκε τμήμα άλλης επιγραφής που το κείμενό της - αν και πολύ φθαρμένο - αναφέρεται στο κείμενο της τρίτης διαίτησίας και φαίνεται σαφέστατα, ότι πρόκειται για μια νέα έφεση των Ιεραπυτνίων!

Από την επιγραφή της διαίτησίας πληροφορούμαστε και το αρχαίο όνομα του Κουφονησιού που ήταν **Λεύκη** ή **Λευκή**, όνομα που πιθανότατα πήρε από τα άσπρα βράχια των ακτών της. Την ταύτιση του Κουφονησιού με την Λεύκη μάς επιβεβαιώνουν τα ανασκαφικά δεδομένα αλλά και η ακριβής θέση της τελευταίας που μας δίνει ο Πλίνιος στη Φυσική Ιστορία (Βιβλίο IV, 12,61).

Άγνωστη είναι η προέλευση της σημερινής του ονομασίας. Πιθανολογείται, ότι το πρώτο συνθετικό έχει σχέση με το "κούφος"- κούφιος, από τις σπηλιές των άσπρων βράχων της αλλά μου φαίνεται πολύ πιθανή και μια άλλη εκδοχή: ότι δηλαδή συνδέεται με τη λέξη "κουφό", που είναι δημώδης ονομασία του ποντικού, τρωκτικού που αφθονεί στο νησί και

Ελληνορωμαϊκός οικισμός Λεύκης.
Σύνεργα αλιείας (Μουσείο Σητείας).

Πέτρινη γούρνα που ήταν γεμάτη με όστρεα πορφύρας, το πολύτιμο αυτό κοχύλι, που η βαφή του έγινε το σύμβολο της εξουσίας και του πλούτου στον αρχαίο κόσμο για 3.500 περίπου χρόνια!

Ψηφιδωτό δάπεδο σπιτιού με γεωμετρικά κοσμήματα. (κάτω)

Η πρόσοψη ενός σπιτιού στην "Οδό Θεάτρου". Διακρίνονται τα πολύχρωμα επιχρίσματα. (αριστερή σελίδα)

Το περίφημο **αρχαίο θέατρο** στη ΒΔ παραλία του Κουφονησιού, σε απόσταση μόλις 100 μέτρων από τη θάλασσα, απέναντι από το μικροσκοπικό νησάκι "Μάρμαρο". Το κοίλο του έχει σχήμα ημικύκλιου, με δώδεκα σειρές καθισμάτων και το μεγαλύτερο μέρος του έχει σκαφτεί σε άσπρο μαλακό βράχο, που στην Κρήτη είναι γνωστός σαν "άσπρουγας". Ένα μικρό τμήμα του στη δυτική πλευρά ακουμπούσε σε κτιστό αναλημματικό τοίχο. Υπολογίζεται, ότι 1000 σχεδόν θεατές παρακολουθούσαν τις παραστάσεις στη σκηνή που υψωνόταν μπροστά από την ημικυκλική ορχήστρα με τις πλάγιες θολωτές παρόδους της. Η εκτεταμένη διάβρωση στο κεντρικό του τμήμα είναι περισσότερο από εμφανής. Μήπως ήρθε η ώρα ν' αναλάβει η Πολιτεία τις ευθύνες της και να προβεί επείγοντως στην πλήρη αναστήλωσή του; Μήπως ήρθε η ώρα να χειροκροτήσει όλος ο κόσμος την αναβίωση του πολιτισμού σ' αυτή τη μικρή νησιωτική γωνιά της Κρήτης, τη "Δήλο" αυτή του Λιβυκού Πελάγους;

στα άλλα μικρά νησίδα που αποτελούν το σύμπλεγμα: το **Στρογγυλό**, το **Μακρουλό** και τον **Τράχηλα**. Να σημειωθεί, ότι σε ορισμένους χάρτες δηλώνονται σαν Κουφονήσια.

Πρώτα ο Άγγλος περιηγητής T.B. SPRATT, υποναύαρχος, υδρογράφος, γεωγράφος, συγγραφέας και καταρτισμένος αρχαιολόγος επισκέπτεται στα μέσα του 19ου αιώνα το Κουφονήσι και παρατηρεί πολλά από τα ενδιαφέροντα ερείπια του νησιού, που τότε σώζονταν σε καλύτερη κατάσταση, προτού αποτελειώσουν τη φθορά τους ο χρόνος και η ανθρώπινη επέμβαση και τα σκεπάσουν οι θίνες. Αρκετά χρόνια μετά, το 1903, οι συμπατριώτες του αρχαιολόγοι R. BOSANQUET και C.T.CURRELY πηγαίνουν ένα απόγευμα στο Κουφονήσι, βαδίζουν στ' ανχνάρια του SPRATT και δημοσιεύουν τις παρατηρήσεις του. Το 1970 ένας Αμερικανός αρχαιολόγος, ο ALBERT LEONARD Jr. βρίσκεται στο νησί και παρατηρεί προσεκτικότερα όσα είχαν γραφτεί και εντοπιστεί από

τους προηγούμενους και δημοσιεύει και αυτός με τη σειρά του ένα άρθρο πιο αναλυτικό. Όλες όμως οι παρατηρήσεις των αρχαιολόγων αυτών ήταν βασισμένες σε επιφανειακά λείψανα και σε υποθέσεις που πύκνωναν τα ερωτηματικά στα οποία μόνο η συστηματική ανασκαφική έρευνα θα μπορούσε να δώσει απαντήσεις. Η πρώτη επίσκεψή μου στο νησί έγινε το Γενάρη του 1975 με τη βοήθεια του ωκεανογραφικού "*Καλυψώ*" του πλοιάρχου J. Cousteau και εξελίχθηκε σε μια οδυνηρή περιπέτεια, όταν, λόγω της σφοδρής θαλασσοταραχής, στάθηκε σχεδόν αδύνατο στο πλοίο να προσεγγίσει στο νησί για να με παραλάβει. Ευτυχώς η εμπειρία του καπετάνιου P. Mahe και του πρώτου δύτη A. Falco απέτρεψαν την πιθανότητα να μείνω ερημίτης στο Κουφονήσι για ένα άγνωστο χρονικό διάστημα. Η ικανοποίηση όμως του αρχαιολόγου ήταν ασύγκριτη, όταν διαπιστώθηκε και προσωπικά η μεγάλη σημασία της ανάγκης για έρευνες.

Η "πισίνα" για το κρύο μπάνιο στα λουτρά της Λεύκης.

Δωμάτιο μιας οικίας, στο βάθος τα δημόσια λουτρά. (δεξιά)

ΜΕΣΑ ΑΠΟ ΤΗ ΣΙΩΠΗΛΗ ΓΗ

Οι ανασκαφές άρχισαν τον επόμενο χρόνο (1976) κάτω από συνθήκες που κυμαίνονταν από δυσμενείς έως αφόρητες. Η διεξαγωγή τους σε όλες τις περιόδους που επακολούθησαν ήταν πραγματικά ένας άθλος. Αμμόλοφοι από θίνες, στους οποίους το βάδισμα γινόταν βαρύ και κοπιαστικό, κάτω από ένα καυτερό ήλιο που έφθανε τους 45ο C στη σκιά, ήταν η πρώτη διαμάχη με το αφιλόξενο τοπίο. Η διαμάχη αυτή εξελισσόταν σε πραγματικό αναμέτρημα, όταν έπρεπε τις πιο πολλές φορές να απομακρυνθεί η άμμος σε βάθος 4-6 μέτρων για να φανεί το χώμα και να αρχίσει ουσιαστικά η έρευνα. Πόσες φορές η ανασκαφή ματαιώθηκε και η αποστολή έμεινε κλεισμένη για μερικά 24 ωρα στο πέτρινο σπιτάκι, μοναδικό εμπόδιο στον άνεμο που σάρωνε την επιφάνεια του νησιού. Πόσες φορές στάθηκε αδύνατο στη μηχανόβαρκα να βγει στην απέναντι ακτή για τροφοδοσία. Και πόσες άλλες το συνεργείο έμεινε για μέρες στο νησί μετά το κλείσιμο της ανασκαφής, αγναν-

τεύοντας τις απέναντι ακτές και περιμένοντας να κοπάσει η μανία των ανέμων...

Με όλα αυτά πώς να μην ευχαριστήσουμε τους απλούς Αγιοτριαδιώτες εργάτες, που χωρίς καμιά απολύτως πρόσθετη αμοιβή, εκτός από το κρατικό μεροκάματο, μοιράζονταν μαζί μας για 20 περίπου μέρες κάθε χρόνο τους κόπους της ανασκαφής και έλαμπαν από χαρά κάθε φορά, που η σκαπάνη τους ξέθαβε κομμάτια από το κοιμισμένο παρελθόν του νησιού;

Από τις πρώτες κιόλας μέρες άρχισε να αποκαλύπτεται μια σημαντική κατοίκηση των ελληνοιστικών και ελληνορωμαϊκών χρόνων, που το οριστικό της φανέρωμα θα είναι έργο ζωής ενός αρχαιολόγου, καθώς ολόκληρη η επιφάνεια του νησιού είναι διάσπαρτη από αρχαία ερείπια.

Η πρώτη εντυπωσιακή εμπειρία ήρθε, όταν άρχισαν να ξεσκεπάζονται ημικυκλικά καθίσματα, που σιγά-σιγά αποκάλυψαν την αναπάντεχη πράγματι παρουσία ενός ολοκληρωμένου θεάτρου στο ερημονήσι αυτό, αφού χρειάστηκε να αποχλωματωθεί μια έκταση δυο περίπου στρεμμάτων σε βάθος σχεδόν 6

μέτρων. Το σκηνικό οικοδόμημα αποτελείται από προσκήνιο, υποσκήνιο, κύρια σκηνή και τα δυο παρασκήνια στα πλάγια από τα οποία, το δυτικό με την αντίστοιχη πάροδο, έχουν καταστραφεί εντελώς. Από τον πλούσιο αρχιτεκτονικό του διάκοσμο βρέθηκαν πλάκες από τη μαρμάρηνη επένδυση και κομμάτια από τα πολύχρωμα επιχρίσματα των τοίχων. Άφθονη κεραμική σε όστρακα και λίγα ακέραια κομμάτια και τέλος ένας αριθμός νομισμάτων - πολύτιμα για τη χρονολόγηση - συμπληρώνουν τα ανασκαφικά ευρήματα στο θέατρο.

Στην ανατολική πάροδο του θεάτρου κατέληγε η οδός που ξεκινούσε από τον γειτονικό συνοικισμό, έχοντας στις δυο πλευρές της σπίτια πλουσίων. Οι ανασκαφές έφεραν σε φως ένα μεγάλο σπίτι με οκτώ δωμάτια στο οποίο έμπαινες από την "οδό θεάτρου" - όπως ονομάσαμε το δρόμο αυτό συμβολικά - με εντυπωσιακό πρόπυλο από τετράγωνους πεσσούς, πάνω στους οποίους στήριζαν την οροφή Ιωνικοί κίονες. Δυο από τα δωμάτια - οι επίσημοι χώροι υποδοχής - έχουν το πάτωμά

τους καλυμμένο με μωσαϊκό από μαύρες και άσπρες ψηφίδες, που σχηματίζουν γεωμετρικά κοσμήματα και γραμμικές διακοσμήσεις. Στον κύριο οικισμό, που απέχει περίπου 200 μ. από το θέατρο, ξεθάφτηκε και ένα άλλο μεγάλο σπίτι με εννέα δωμάτια αλλά με φανερή την έλλειψη πολυτέλειας. Πολλά κοινά ευρήματα συνδέουν τα δυο σπίτια και δείχνουν τον χαρακτήρα του συνοικισμού και τις ασχολίες των κατοίκων του: σειρές από πήλινες εστίες, μολυβένια βάρη για τα δίχτυα, χάλκινες βελόνες για το ράψιμό τους και προπάντων σωροί από θαλασσινά όστρεα, δίνουν μια πρώτη εντύπωση, ότι πρόκειται για ένα τυπικό λιμάνι ψαράδων, εντύπωση όμως που θα χρειαστεί να εξεταστεί πιο προσεκτικά, όταν διαπιστωθεί, ότι οι σωροί αυτοί των όστρεων είναι στην πλειοψηφία τους πορφύρες.

ΜΙΑ ΠΟΛΥΤΙΜΗ ΒΑΦΗ

Το φάρμακο λοιπόν της **Πορφύρας** και η κατεργασία της ήταν η κύρια ασχολία των

Όστρεα πορφύρας (*Murex trunculus*) κατάσπαρτα σε διάφορα σημεία του αρχαιολογικού χώρου. Ο Αριστοτέλης και ο Πλίνιος ο Πρεσβύτερος μας δίνουν γενικές περιγραφές της διαδικασίας του ψαρέματος και της επεξεργασίας της πορφύρας. Αφού έπιαναν τα κοχύλια ζωντανά στις αρχές του φθινοπώρου ή στο τέλος του χειμώνα, τα συντηρούσαν σε "κιούρτους", ώσπου να συγκεντρώσουν πολλά, γιατί κάθε κοχύλι έδινε μόνο μια σταγόνα βαφής. Τα πιο μικρά, τα έσπαζαν, ενώ στα πιο μεγάλα άνοιγαν μια τρύπα στην άκρη και έβγαζαν προσεκτικά αυτό που ονόμαζαν "άνθος", ένα μικρό αδέν, ανάμεσα στο λαιμό και το ηπατοπάγκρεας. Το γαλακτώδες αυτό υγρό το έβραζαν στην άλμη, πρόσθεταν ξύδι και το άφηναν στον ήλιο, ώσπου έπαιρνε μια απόχρωση κοκκινωπή. Στη συνέχεια το έβραζαν σε ξύλινους ή μεταλλικούς κάδους και το ανακάτωναν με άλλες ουσίες μέχρι να πάρει την κατάλληλη απόχρωση με πιο περιζήτητη την κόκκινη σαν το αίμα, που την πετύχαιναν βάζοντας το μαλλί ή το μετάξι δυο φορές, με συνδυασμό των δυο ειδών πορφύρας σε αναλογία, που το μυστικό της το ήξεραν μόνον λίγοι. Απο αυτή την άριστη ποιότητα έβγαίναν επτά διαφορετικοί τόνοι του κόκκινου!

Λευκιανών και, όπως φαίνεται, την τέχνη αυτή περνούσαν από γενιά σε γενιά από τα προϊστορικά χρόνια, αφού σωροί από κατεργασμένα κελύφη πορφύρας βρέθηκαν στο νησί, σε χώρους με ίχνη μινωικής κατοίκησης. Η πολύτιμη αυτή βαφή που θεωρείται συροφαινική εφεύρεση γρήγορα έγινε γνωστή και στον υπόλοιπο χώρο της Μεσογειακής λεκάνης και η κατεργασία της έφθασε σε μεγάλη ακμή στα ελληνιστικά και ρωμαϊκά χρόνια. Ήταν τόσο εκτυφλωτική η παρουσία της υπέρροχης αυτής βαφής, ώστε ακόμα και οι ίδιοι οι Ρωμαίοι αυτοκράτορες προσπάθησαν να κρατήσουν αποκλειστικά γι' αυτούς και τα μέλη των οικογενειών τους το δικαίωμα να χρησιμοποιούν τη βαφή αυτή. Ο Νέρωνας έβγαλε νόμο που τιμωρούσε κάθε κοινό πολίτη, που θα φορούσε ρούχα από μαλλί ή μετάξι βαμμένο με πορφύρα. Ο Θεόπομπος γράφει, ότι η βαφή της πορφύρας ζυγίζονταν με ίσου βάρους ασήμι.

Οι κάτοικοι της Λεύκης, άριστοι γνώστες της κατεργασίας της πορφύρας, με τα εργαστήριά

τους εξυπηρετούσαν αρχικά τις ανάγκες των ηγεμόνων της Κρήτης και της Αιγύπτου, αλλά στα χρόνια του Πτολεμαίου του Φιλάδελφου (283-246 π.Χ.), που είχε ιδιαίτερα φιλικές σχέσεις με την Ίτανο τη μητρόπολη της Λεύκης, η χρήση της πορφυρένιας βαφής πέρασε και στα λαϊκά στρώματα. Επιπλέον σταμάτησε να είναι βαφή αποκλειστικά ενδυμάτων και χρησιμοποιήθηκε και σε άλλα είδη, όπως σε χαλιά και κλινοσκεπάσματα. Σε αιγυπτιακούς πάπυρους του 1ου μ.Χ. αιώνα αναφέρονται συνταγές ύφανσης και βαφής πορφυρών ενδυμάτων, που προορίζονταν για ιδιώτες. Πάντως η χρήση της βαφής αυτής από τα λαϊκά στρώματα κατέληξε, λόγω της πανάκριβης πρώτης ύλης, σε διάφορες προσμίξεις και συνδυασμούς με άλλες ουσίες, όπως νερό, φυτά, άλλα κοχύλια ακόμα και ούρα!

ΤΟ ΨΑΡΕΜΑ ΚΑΙ ΤΑ ΣΦΟΥΓΓΑΡΙΑ

Γι' αυτόν λοιπόν το λόγο η Λεύκη έγινε το "μήλο της έριδας" των δυο μεγάλων

δυνάμεων της περιοχής, της Ιτάνου και της Ιεράπυτνας. Και οι δυο αγωνίστηκαν με πρωτοφανές πείσμα για να κρατήσουν το πλουτοφόρο αυτό νησί, η καθεμιά για λογαριασμό της. Κι έτσι εξηγείται γιατί οι Πτολεμαίοι στο πρώτο κάλεσμα των Ιτανίων έστειλαν φρουρά να εγκατασταθεί εκεί.

Το χρήμα που έμπαινε στο νησί από το εμπόριο της πορφύρας, τους σπόγγους και την αλιεία, δημιούργησε μια εμπορικοαστική τάξη που απέδιδε χρυσοφόρο συνάλλαγμα στη μητρόπολη και κρατούσε μεγάλο μέρος για τις δικές της ανάγκες, τις γιορτές, τα θέατρα και τα ταξίδια. Φυσικά το πιο μεγάλο μέρος πήγαινε στις εισαγωγές τροφίμων και άλλων προϊόντων, που οι Λευκιανοί ήταν υποχρεωμένοι να αγοράζουν από αλλού, όπως λάδι, σιτηρά, τυροκομικά, κρασί, μάρμαρο.

Τους σπόγγους τους έπιαναν βουτώντας στη γύρω περιοχή, όπου ακόμα και σήμερα έχει "πάγκους" με σφουγγάρια. Τα έβγαζαν με πλεκτά καλάθια, τα σκότωναν, τα ξέραιναν με ασβέστη, τα κούρευαν και τα χρησιμοποιούσαν για διάφορες οικιακές και βιοτεχνικές χρήσεις.

Τα ψάρια, που στα πιο παλιά χρόνια δεν έχαιραν εκτιμήσεως στον υπόλοιπο ελληνικό χώρο, είναι αδύνατον στη μινωική Κρήτη να μην αποτελούσαν ένα από τα κύρια είδη διατροφής, αφού έχουν απεικονιστεί στα αγγεία και τους σφραγιδολίθους.

Στα ελληνορωμαϊκά χρόνια οι Έλληνες πήραν από τους Ρωμαίους την παθολογική αγάπη για τα ψάρια, τα οποία πολλές φορές διατηρούσαν ζωντανά σε ιχθυο-παγίδες στη θάλασσα ή σε δεξαμενές με θαλασσίνο νερό στους κήπους μέσα στις βίλες τους, για να τα ψαρεύουν φρέσκα

και να τα τρώνε αμέσως ψητά ή τηγανιτά ή με διάφορες σάλτσες.

ΤΟ ΠΡΟΒΛΗΜΑ ΤΟΥ ΝΕΡΟΥ

Αλλά αν ο πληθυσμός της Λεύκης είχε οικονομική ευρωστία και είχε εξασφαλίσει "τον άρτον και τα θεάματα", είναι βέβαιο, ότι αντιμετώπιζε προβλήματα ύδρευσης. Σήμερα, μάταια θα ψάξει κανείς σε όλο το νησί να βρει έστω και μια σταγόνα νερό να αναβλύζει από τα φρυγανιασμένα σπλάχνα του, όμως το 1840 ο Spratt όχι μόνο περιεργάστηκε τις υδρευτικές αυτές κατασκευές αλλά σαφώς αναφέρει, ότι στην αρχή του δικτύου, στο ύψωμα, είδε μια μικρή πηγή που έτρεχε νερό. Συμπλήρωνε βέβαια, ότι κατά την άποψή του, οποιαδήποτε κι αν ήταν η ροή της στα χρόνια της ακμής της Λεύκης, ήταν αδύνατο να επαρκούσε για τις ανάγκες του νησιού. Ο ίδιος υποθέτει και πολύ σωστά-, ότι θα έπρεπε παράλληλα με την πηγή, να υπήρχε δεξαμενή-συλλεκτήρας βρόχινου νερού, που διοχέτευε το νερό στις διάφορες δεξαμενές τις οποίες "άνοιγαν" ανάλογα με τις ανάγκες. Δεν είναι καθόλου απίθανο, αν και ακόμα δεν επιβεβαιώθηκε ανασκαφικά, να είχαν και τα σπίτια ανάλογες στεγανές δεξαμενές για βρόχινο νερό, ένα είδος του σημερινού κρητικού "σαρνιτσιού", που έχουν τα σπίτια στα χωριά που υποφέρουν από την έλλειψη νερού. Το βέβαιο είναι, ότι οι Λευκιανοί χρειάζονταν αρκετό νερό όχι μόνο για την ύδρευση αλλά και την άρδευση και τις βιοτεχνίες τους και οπωσδήποτε για τα πλοία τους ή τα πλοία των

Χαράγματα με λατινικούς χαρακτήρες και χρονολογία 1630 στην επιφάνεια ενός από τα δυο τμήματα του κολοσσικού αγάλματος που ήταν στο ναό. Το βάθος της χάραξης είναι πολύ μικρότερο σε σχέση με το αντίστοιχο στη θέση "Ιστορίες" στις δυτικές ακτές και οφείλεται στην ισχυρότερη διάβρωση του μαρμάρου από τα μελτέμια, που στο σημείο αυτό είναι σφοδρότατα.

Τα δυο τμήματα από το καθιστό κολοσσικό άγαλμα. Ήταν ο Ποσειδώνας; Η Αθηνά που τόσο λάτρευαν οι Ιτάνιοι; Κάποιος άλλος Θεός; Είναι δύσκολο να αποφανθεί κά-νείς, αφού σώζεται από τη μέση και κάτω σε δυο κακοδιατηρημένα κομμάτια. Πάντως είναι κάτι παραπάνω από βέβαιο, ότι αν και καθιστό, είχε ύψος πάνω από 2.5μ. Πίσω από τα δυο κομμάτια του αγάλματος διακρίνεται η δυτική πλευρά των αναβαθμών του ναού, που είναι οι μόνοι που απόμειναν από το παλιό του μεγαλείο, επιτρέποντάς μας ωστόσο να υπολογίσουμε τις διαστάσεις του κρηπιδώματός του: 17X15 μ.!

Τμήμα του αρχαίου υδρευτικού δικτύου της Λεύκης με κτιστό αγωγό, του οποίου το δάπεδο διατηρείται σε άριστη κατάσταση. Παλιά υπήρχαν στο νησί πηγές, το νερό των οποίων θα πρέπει να κατέληγε στις ρωμαϊκές υδρομαστευτικές σήραγγες και δεξαμενές. Η θέση των πηγών θα πρέπει να βρισκόταν στο σημείο τομής δυο μεγάλων ρηγμάτων στο κέντρο του νησιού, στο οποίο φαίνεται να καταλήγει το ρωμαϊκό υδρομαστευτικό δίκτυο. Οι λόγοι για τους οποίους οι πηγές αυτές έχουν πλέον στερέψει, θα πρέπει να σχετίζονται με τις κλιματικές μεταβολές και την άνοδο της στάθμης της θάλασσας, την οποία μαρτυρούν τα υποθαλάσσια αρχαιολογικά ευρήματα, που φαίνονται στο βυθό στη θέση Καμαρέλες (στο βόρειο τμήμα). Πιθανόν όμως οι πηγές αυτές να υπάρχουν ακόμα καλυμμένες από αμμοθίνες.

ταξιδιωτών, που προσέγγιζαν στο λιμάνι τους. Σήμερα σπουδάζουμε ένα μεγάλο υδρευτικό δίκτυο από τρεις σειρές κτιστών αγωγών, που διασχίζουν το κέντρο του νησιού και συνδέονται ενδιάμεσα με μεγάλες θολωτές δεξαμενές που είναι ακόμα ευδιάκριτες. Μια από αυτές που διατηρείται καλύτερα έχει μήκος γύρω στα 20μ.

ΣΕ ΑΝΑΖΗΤΗΣΗ ΤΟΥ ΛΙΜΑΝΙΟΥ

Ένα άλλο πρόβλημα που περιμένει τη λύση του είναι η επισήμανση του λιμανιού της Λεύκης. Πρέπει να ομολογήσουμε, ότι οι ακτές στα βόρεια του νησιού, όπου βρίσκεται ο συνοικισμός, είναι ρηχές και βραχώδεις και δέρονται από τους ανέμους που έρχονται από βόρειες διευθύνσεις και που φυσούν στη μεγαλύτερη διάρκεια του χρόνου. Ας μη ξεχνάμε, ότι οι μεσογειακοί μουσσώνες, τα κοινώς λεγόμενα "μελτέμια", που πλήττουν τους καλοκαιρινούς μήνες τις Ελληνικές θάλασσες και από τους οποίους υποφέρει και το Κουφονήσι, δεν ήταν άγνωστοι στην αρχαία εποχή, αφού είναι οι γνωστοί "ετησίαι" των αρχαίων. Από την επιτόπια έρευνα βρεθήκαμε σε αντικειμενική αδυναμία όχι μόνο να εντοπίσουμε ίχνη αρχαίου μώλου αλλά και να βρούμε παραλία του νησιού, κατάλληλη για αγκυροβόλιο πλοίων. Να σημειωθεί, ότι σήμερα όταν φυσούν οι βόρειοι άνεμοι, οι ψαράδες καταφεύγουν σε ορμίσκους στις δυτικές ακτές, μακριά από τον αρχαίο συνοικισμό. Προβληματική εξέλλου είναι η αγκυροβολία των καϊκιών και στο μέρος του σημερινού καταυλισμού όπου τα πλοιάρια, αν χρειαστεί να παραμείνουν στο νησί, βγαίνουν στη στεριά ή αναγκάζονται να αλλάζουν διαρκώς αγκυροβόλιο, χωρίς ομολογουμένως πουθενά να είναι απόλυτα ασφαλή. Στους ορμίσκους των δυτικών ακτών φαίνεται ότι κατάφευγαν ναυτικοί και στα παλιότερα χρόνια, αφού στον μαλακό βράχο της παραλίας έχουν διαμορφωθεί μικρές σπηλιές - τα "σπηλιαρίδια" των Κρητικών-, σε χώρους για φιλοξενία και προσευχή. Εκεί μπορεί να δει κανείς στα τοιχώματα σκαλιστές μορφές με φωτιστέφανα και μισοσβησμένες πολύστιχες επιγραφές με χρονολογίες του 17ου κυρίως αιώνα. Την περιοχή αυτή οι ντόπιοι, πολύ επιτυχημένα την ονόμασαν "Ιστορίες".

Το μόνο λοιπόν που μπορεί να υποθέσει

κανείς είναι, ότι το μικρό νησάκι Μάρμαρα, ακριβώς απέναντι από τον οικισμό, ήταν ενωμένο με τη στεριά, δημιουργώντας έτσι ασφαλές αραξοβόλι. Ίσως λοιπόν συνέβαινε κάτι αντίστοιχο με τον μινωικό Μόχλο, όπου τα πλοία, ανάλογα με τον καιρό, πλεούριζαν στο ένα ή στο άλλο μέρος του στενού ισθμού προφυλαγμένα απ' τη manía των ανέμων, αφού εκτός των άλλων, οι κατ' ευθείαν βόρειοι άνεμοι έσβηναν την ορμή τους στο ίδιο το νησάκι. Άλλωστε τα Μάρμαρα απέχουν μόνο 50 μέτρα περίπου, το νερό εκεί έχει βάθος το πολύ 2.5μ., στο βυθό φαίνονται κομμάτια από κατεργασμένους λίθους και κολώνες, ενώ πάνω στο ίδιο το νησάκι υπάρχουν πολλά αρχαία ερείπια από οικοδομήματα.

Ο ΝΑΟΣ

Ήδη η αποστολή χρειάστηκε να "μετακομίσει" στο νότιο άκρο του νησιού, όπου στην κορυφή του πιο ψηλού υψώματος (περίπου

Δεμένη στο αραξοβόλι της στις Καμαρέλλες, η Αργώ περιμένει το πέσιμο της νύχτας για το ριζίμο των διχτυών. Πίσω από το σκάφος διακρίνεται το άνοιγμα μιας σπηλιάς, που παρέχει καλοκαιρινό κατάλυμα στους ψαράδες.

60μ.) στέκουν τα λείψανα του πιο σπουδαίου ναού των Λευκιανών. Δίπλα, γερμένα στο χώμα, χτυπημένα από το χρόνο και τους ανθρώπους, δυο τεράστια κομμάτια μάρμαρο δείχνουν καθαρά ό,τι απόμεινε από το κολοσσιαίο άγαλμα του ναού που, καθισμένο στο θρόνο του, αγνάντευε την απεραντοσύνη του Λιβυκού. Πάνω στα μαρμάρινα αυτά τμήματα διάφορα χαράγματα, επισκεπτήρια ναυτικών που για κάποιο λόγο βρέθηκαν στο Κουφονήσι, απαθανατίζουν τα ονόματά τους: Pietro Pietri 1630 και δίπλα Van Hoorn και πιο κάτω Vincenti Bianchi Pisano και άλλα. Σε πέντε μέτρα απόσταση από τον ναό, ένα άλλο ερείπιο τον συντροφεύει στη μοναξιά του: είναι

το τεράστιο κτίριο ενός φάρου, που ανεγέρθηκε γύρω στα 1925-1930 και εγκαταλείφθηκε στην Κατοχή μετά τον βομβαρδισμό του.

Ακριβώς κάτω από τον λόφο του ναού, μέσα στην άμμο της νότιας παρα-

λίας, φαίνονται τα ερείπια ενός άλλου μακρόστενου αρχαίου κτιρίου, που δεν έχει ακόμα ερευνηθεί.

Πριν κλείσουμε την αναφορά μας στο ναό, θα πρέπει να προσθέσουμε και κάτι ακόμα, για να αποδώσουμε τη σημερινή κατάσταση: Ύστερα από σχετικές ενέργειες της Αρχαιολογικής Υπηρεσίας, η Υπηρεσία Φάρων του Πολεμικού Ναυτικού, σε σύντομο χρονικό διάστημα, έστειλε συνεργείο στο Κουφονήσι, που μετατόπισε τον φανό σε άλλη θέση, περίπου 100μ. μακριά απ' το αρχαίο κτίριο.

Στο δρόμο της επιστροφής από τον ναό για το μικρό σπιτάκι του καταυλισμού μια νέα έκπληξη μας περίμενε: Τεράστιοι ογκόλιθοι σχημάτιζαν ένα επιβλητικό προανακτορικό τείχος, στο φρύδι ενός άλλου λόφου, μόλις βλέπουμε το κάταστρο εκκλησάκι του Αϊ-Νικόλα, δίπλα από τον καταυλισμό. Πολλά μινωικά όστρακα γύρω μας δείχνουν, όχι μόνο ότι η Λεύκη ήταν κατοικημένη στα προϊστορικά χρόνια αλλά ενισχύουν τη θεωρία, ότι η "Μινωική Ειρήνη", μια μόνιμη δηλαδή γαλήνη στο νησί σ' αυτά τα χρόνια, δεν υπήρξε ποτέ. Είναι πια επιστημονικά αποδεκτό, ότι εσωτερικοί ανταγωνισμοί οδήγησαν σε οχυρωμένες ακροπόλεις και εγκαταστάσεις σε υψώματα ιδίως στην Προμινωική II/III και Μεταμινωική ΙΑ εποχή.

ΤΟ ΤΕΛΟΣ ΤΗΣ ΛΕΥΚΗΣ

Πώς όμως σταμάτησε η ζωή στο πολύβουο αυτό νησί, σ' αυτό το μεγάλο παζάρι με τις θαλασσινέςπραμάτειες; Τα ανασκαφικά συμπεράσματα μας μιλούν για μια βίαιη καθολική καταστροφή. Όλα σταματούν στο τέλος του 4ου μ.Χ. αιώνα, στα χρόνια των διαδόχων του Μεγάλου Θεοδοσίου. Βάρβαροι επιδρομείς ή φανατικοί Χριστιανοί ή και οι δυο μαζί, μετέτρεψαν σε ερείπια τα οικοδομήματα της Λεύκης και ανάγκασαν τους κατοίκους της - όσους γλύτωσαν- να ζητήσουν προστασία στο εσωτερικό της ανατολικής Κρήτης. Ίσως πάλι οι ίδιοι οι Ιεραπότνιοι, που με τόσο πάθος και πείσμα διεκδίκησαν το νησί, όταν είδαν ότι δεν μπόρεσαν να απομυζήσουν τις πλουτοφόρες πηγές του, να προτίμησαν την καταστροφή του για να μην τις καρπώνεται κανείς...

Στα τόσα ερωτήματα θα υπάρξουν οπωσδήποτε πιο τεκμηριωμένες απαντήσεις όσο θα προχωρεί η έρευνα στη "Δήλο" αυτή του

ΒΑ όψη του ερειπωμένου κτιρίου του φάρου, που κατασκευάστηκε γύρω στα 1920-26. Μέσα στις πέτρες του διακρίνεται το αρχαίο υλικό αλλά και τα λευκά κομμάτια από το μάρμαρο του αγάλματος. Όπως αναφέρει ο Νίκος Παπαδάκης, "καθώς περιεργαζόμαστε τους ξεχαρβαλωμένους τοίχους, επισημαίνουμε τη φοβερή αλήθεια: ο φάρος κτίστηκε με το δομικό υλικό του αρχαίου ναού, που ήδη την εποχή του Spatt στεκόταν σε αρκετό ύψος. Θαυμάσια δουλεμένοι πωρόλιθοι στους τοίχους δείχνουν το πόσο προσεγμένο ήταν το κτίσιμο του ναού. Ψηλαφίζοντας τις πέτρες κάτω από τον αποκολλημένο σοβά των εξωτερικών τοίχων του φάρου κάνουμε και μian άλλη ανατριχιαστική διαπίστωση: Μαρμάρια νεμάχια από τα αρχιτεκτονικά μέλη του ναού αλλά και από το ίδιο το άγαλμα έχουν χρησιμοποιηθεί σαν "σφήνες" στους τοίχους, εκεί όπου οι πέτρες της λιθοδομής δεν εφάρμοζαν καλά! Αλλά η "σκύλευση" του ναού είχε και άλλες πιο πρόσφατες συνέχειες: Στο κέντρο του κρητιδώματος που ισοπεδώθηκε, τοποθετήθηκε προ ολίγων ετών, πάνω σετσιμεντένια βάση, ένας μεταλλικός φανός για την ναυσιπλοία και, λίγο προτού αρχίσουν οι ανασκαφές, συνεργείο της Γ.Υ.Σ. έκοψε ένα μεγάλο τμήμα των αναβαθμών της δυτικής πλευράς για να τοποθετήσει ένα τριγωνομετρικό κιονίσκο! Όλα αυτά όχι μόνο τραυμάτισαν καιρία τον ναό και επιβεβαίωσαν τη νεοελληνική αντίληψη για τη σημασία που δίνουμε στο παρελθόν μας ή έστω την εγκληματική άγνοια που έχουμε γι' αυτό - αν δεχτούμε το ελαφρυντικό της άγνοιας - αλλά, το πιο σπουδαίο, αναμόχλευσαν, κατάστρεψαν, εξαφάνισαν ή παράλλαξαν τις αρχαιολογικές ενδείξεις με αποτέλεσμα, όχι μόνο να μη γίνεται λόγος για σχεδιαστική έστω αποκατάσταση του ναού, αφού μόνο οι αναβαθμοί έμεναν, αλλά να είναι και η χρονολόγηση προβληματική αφού και τα όστρακα ακόμα σπανίζουν.

Έτσι μόνο με τη φαντασία θα μπορέσουμε να τοποθετήσουμε αποκαταστημένο κάποιο ναϊκό κτίσμα στο ξέφωτο αυτό που απέχει περίπου 2 χιλιόμετρα από τον συνοικισμό και να δούμε το βουερό πλήθος των Λευκιανών, που λάβαινε μέρος στις τελετές του.

Λιβυκού. Η αρχαιολογική σκαπάνη που πέφτει στη μαλακή γη του Κουφονησιού μάς επιφύλασσει πολλές εκπλήξεις. Ήδη εντοπίστηκε ο μινωικός οικισμός και πιθανώς η θέση του νεκροταφείου της ελληνορωμαϊκής Λεύκης. Πιστεύουμε, ότι θα βγούν σημαντικά συμπεράσματα γύρω από τη ζωή στην ανατολική Κρήτη για μια περίοδο σχεδόν 2000 ετών. Η αισιοδοξία μας αυτή βασίζεται όχι μόνο στην σπουδαιότητα του νησιού και τον ρόλο που έπαιξε στην περιοχή αλλά βασικά σε κάτι άλλο που θεωρείται ευτύχημα για τέτοια ανασκαφικά σύνολα και πραγματική τύχη για τον ανασκαφέα: Το νησί μετά την καταστροφή του δεν ξανακατοικήθηκε ποτέ.

ΚΟΥΦΟΝΗΣΙ 2001- Η ΔΙΚΗ ΜΑΣ ΕΜΠΕΙΡΙΑ
ΚΕΙΜΕΝΟ:
ΘΕΟΦΙΛΟΥ Δ. ΜΠΑΣΓΙΟΥΡΑΚΗ

Η ανάγνωση του έξοχου αυτού άρθρου, Αρχαιολογικού, ιστορικού και ανθρωπίνου, που γράφτηκε εδώ και 20 περίπου χρόνια από τον Νίκο Παπαδάκη, τελειώνει.

Σκέφτομαι επίμονα, πέρα από τα όσα συναρπαστικά στοιχεία περιέχει αυτό το χρονικό, πόσες ακόμη συγκλονιστικές λεπτομέρειες - αληθινές περιπέτειες - δεν περιγράφει, περιπέτειες που είναι αδύνατο και από την πιο γλαφυρή πένα να περιγραφούν. Για να κατανοήσω το μέγεθος των δυσκολιών του πολύχρονου αυτού εγχειρήματος, επιχειρώ να φέρω τον εαυτό μου στη θέση του αρχαιολόγου και στη θέση όλων εκείνων που με αυταπάρνηση τον ακολούθησαν στις ανασκαφικές του έρευνες. Μα είναι αδύνατο, δεν έχω στη ζωή μου να θυμάμαι καμιά αντίστοιχη εμπειρία. Το δυσάρεστο είναι, πως ούτε η Πολιτεία αναρωτήθηκε ποτέ, κάτω από ποιες συνθήκες έρχονται στο φως από τα βάθη της Ελληνικής γης τα προγονικά δημιουργήματα, που την κάνουν διεθνώς ξεχωριστή και περήφανη. Είναι παραπάνω από βέβαιο, πως αν κάποια άλλη Ευρωπαϊκή χώρα, οποιαδήποτε, είχε το απίστευτο προνόμιο να διαθέτει στην επικράτειά της Κουφονήσι, θα φρόντιζε με ελικόπτερο να γινόταν η διακίνηση εφοδίων και ανθρώπων και θα είχε δημιουργήσει, από τον

πρώτο κιόλας χρόνο, έναν μοντέρνο καταυλισμό στο νησί, με όλες τις ανέσεις. Σκέψεις μελαγχολικές, που σε μεγαλύτερο ή μικρότερο βαθμό, μας συντροφεύουν όλα αυτά τα χρόνια στις Ελληνικές περιπλανήσεις μας.

Τα μελέμια ωστόσο στο Μακρύ Γιαλό δεν λένε να κοπιάσουν. Μάτια συμβουλευόμαστε τα μετεωρολογικά δελτία, μάτια παρακολουθούμε το Λιβυκό απ' το μπαλκόνι μας. Κανένα πλοίο δεν τολμάει να ξανοιχτεί για Κουφονήσι, ούτε βέβαια οι λιμενικές αρχές επιτρέπουν τον απόπλου.

Ας μην ξεχνάμε, πως η προσέγγιση στο Κουφονήσι καθόλου δεν μοιάζει με την αντίστοιχη στα νησιά του Σαρωνικού ή στις Κυκλάδες. Όχι μόνον λιμενικές εγκαταστάσεις μα ούτε μώλος δεν υπάρχει. Κι αν το μελέμι γυροφέρνει τα 6 μποφόρ, μόνον η τόλμη κι η εμπειρία του καπετάνιου μπορούν να εγγυηθούν μια ασφαλή προσέγγιση.

Αφού λοιπόν μας απαγορεύει η θάλασσα του Λιβυκού να μπούμε στα νερά της, αποφασίζουμε να εκμεταλλευτούμε το χρόνο μας εξερευνώντας τη στεριά. Άγιος Στέφανος με το ερειπωμένο κάστρο, την "φορτέσα" του, Πεύκοι με το εκκλησάκι του "Εσταυρωμένου", σκαρφαλωμένο στην κορυφή ενός απόκρημνου λόφου, Αγία Τριάδα, Ζήρος, Βαί, Μονή Τοπλού, χιλιόμετρα ατελείωτα, διαδρομές σε ασφαλτό και χώμα, πορείες σε βουνά και σε φαράγγια, κόλποι και ακτές μαγευτικές, πάντα η Κρήτη σε κάθε της γωνιά είναι γεμάτη με γοητεία και εκπλήξεις. Διανύουμε ήδη την τρίτη μέρα στο Μακρύ Γιαλό και, αργά το απόγευμα, το μελέμι εμφανίζει κάποια κόπωση.

-Για αύριο έχει δώσει καλοσύνη, επιβεβαιώνει στο τηλέφωνο τις παρατηρήσεις μας ο **Νίκος Βερβεράκης** ο καπετάνιος μας. Αν δεν φύγουμε αύριο δεν ξέρω πότε θα ξαναμπορέσουμε.

Ξημερώματα Δευτέρας είμαστε όρθιοι, ποιος μπόρεσε άλλωστε να κοιμηθεί παραπάνω από δυο-τρεις ώρες; Βγαίνουμε αμέσως στο μπαλκόνι. Είναι η πρώτη μέρα, που αντί για το βουητό του ανέμου μας καλημερίζει απαλά ένα θρόισμα ανάμεσα στα δέντρα. Βγαίνει ο ήλιος, η μέρα ξημερώνει γαλήνια και ανέφελη, η απουσία όμως του μελτεμιού έχει μια παρενέργεια που την νιώθουμε αμέσως: την κατακόρυφη άνοδο της θερμοκρασίας.

-Προβλέπω να ψηθούμε στο Κουφονήσι, λέω

στην Άννα και σκουπίζω τις πρώτες σταγόνες του ιδρώτα που εμφανίζονται στο μέτωπό μου. -Δεν με πειράζει, μου απαντάει, έτσι θα είναι πιο αυθεντικό.

Στον μικρό όρμο της Αναχελούς, λίγο πριν από τον κόλπο του Γούδουρα, η **Αργώ** λικνίζεται ανυπόμονα μετά την πολυήμερη απραξία στο αραξοβόλι της. Είναι όλοι εκεί και μας περιμένουν, ο καπετάνιος, ο γιος του ο Μανόλης κι ο νεαρός Ερρίκος. Παίρνει αμέσως μπρος η VOLVO PENTA και ταραίζει ελαφρά το 12μετρο ψαροκάϊκο.

Ενάμισι ακριβώς χρόνο μετά από κείνο το χειμωνιάτικο πρωινό στο Μουσείο της Σητείας, ξεκινάμε για το Κουφονήσι.

ΟΝΕΙΡΟ ή ΠΡΑΓΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑ;

Κάθεσαι στην κουπαστή, στην πλήρη ή στην πρύμνη, πάνω σε σχοινιά ή σε σωρούς διχτυών, αφήνεις τον αέρα και τον ήλιο να σε χτυπάνε καταπρόσωπο, το Λιβυκό μπροστά σου απέραντο, μίλια αφιλόξενα κι ατέλειωτα, χωρίς στεριά, χωρίς νησί, χωρίς λιμάνι, ως τις ακτές της Αφρικής. Αν σε βρει φουρτούνα, δεν έχεις όρμο ή αραξοβόλι όπως στο Αιγαίο να ελπίζεις, πρέπει να παλέψεις, αλλιώς χάθηκες. Μοναδική στεριά που ξεχωρίζει μες τη θάλασσα, λες και αποσπάστηκε απ' το μακρύ κορμί της Κρήτης, το Κουφονήσι. Όλο και μεγαλώνει καθώς περνάνε τα λεπτά, μα είναι ακόμα μακριά, η Αργώ δεν βιάζεται. Ας απολαύσουμε λοιπόν το "ωραίο ταξίδι", όπου ναναι θα τελειώσει.

-Δεν ξέρω τι τόπους είδανε τα μάτια σας, σε τι νερά βούτηξε το κορμί σας, σπάει τη σιωπή του ο καπετάνιος. Σαν τούτα όμως τα νερά στο Κουφονήσι, είναι δύσκολο να ξαναβρεί κανείς. Χαμογελάω με κατανόηση. Τόπος του είναι, τον αγαπάει και τον παινεύει. Το Κουφονήσι ωστόσο πλησιάζει, χαμηλό και ήπιο στο βόρειο τμήμα ενώ στο δυτικό το ανάγλυφο είναι πιο απόκρημνο. Τρία μικρά νησάκια μας υποδέχονται βαλμένα στη σειρά, τα "Μάρμαρα", το "Μακρουλό", το "Στρογγυλό". Έτσι όπως προβάλλουν, το ένα δίπλα στο άλλο, μοιάζουν σαν νάναι οι φύλακες της Λεύκης, αφού πάνω σ' αυτά ξεσπάει πρώτα η μανία των μελτεμιών. Τα νερά είναι ακόμα βαθυγάλαζα, όσο ζυγώνουμε όμως στη στεριά κι ο ήλιος παιχνιδίζει ανάμεσά τους, τα χρώματα αλλάζουν συνεχώς,

είναι μια αδιάκοπη εναλλαγή ανάμεσα σ' όλους τους τόνους και τις αποχρώσεις του πράσινου, του μπλε, του τουρκουάζ και του γαλάζιου. Η διαφάνειά τους είναι απίστευτη. Παρθένα και αμόλυντα όπως είναι, αφήνουν το ηλιακό φως να εισχωρεί ανεμπόδιστα και να αποκαλύπτει στα μάτια μας το βυθό σ' όλες τις συναρπαστικές του λεπτομέρειες, πλάκες, περάσματα, μικρές σπηλιές, εξάρσεις και βαθουλώματα αλλά και σημεία ομαλά, με αστραφτερή άμμο. Δεν είναι βέβαια εκπληκτικό να συναντάει κανείς στην Ελλάδα διάφανα νερά, τούτος όμως ο βυθός του Κουφονησιού κι οι αποχρώσεις των νερών, είναι από τις ενάλιες εικόνες που μένουν αξέχαστες.

Ρίχνει η Αργώ τις άγκυρες και πλευρίζει σ' ένα σημείο της ακτής γεμάτο βράχους κοφτερούς και επικίνδυνους. Μπουνάτσα όπως είναι, η προσέγγιση για τους έμπειρους ψαράδες είναι απλή διαδικασία, δεν θάναι όμως το ίδιο, όταν φουσάνε τα μελτέμια.

Στον μικρό όρμο της **Αναχελούς**, λίγο πριν από τον κόλπο του Γούδουρα, η Αργώ περιμένει υπομονετικά την επιβίβασή μας, για το σύντομο ταξίδι ως το Κουφονήσι.

-Απολαύστε τώρα αυτή τη σπάνια γαλήνη, όσο εμείς θ' ασχολούμαστε με το μεσημεριανό μας. Και μην ξεχνάτε. Τέτοια ώρα δεν είναι για βόλτες στο νησί.

Ο καπετάνιος και ο γιος του φοράνε τις στολές, παίρνουν από ένα ψαροντούφεκο κι αρχίζουν την πολύωρη αναζήτησή τους στους βυθούς. Για μας προτεραιότητα έχει η στεριά. Πηδάμε από το σκάφος στην ακτή και τα βήματά μας τα πρώτα βήματα πάνω στο Κουφονήσι-μας κατευθύνουν προς τον αρχαιολογικό χώρο. Τρία λεπτά αργότερα βαδίζουμε πάνω σε μια εξάισια αμμουδιά. Εκεί, σε απόσταση μερικών δεκάδων μέτρων προς το εσωτερικό του νησιού, προβάλλει το αρχαίο θέατρο.

Δεν θα προσπαθήσω να σας περιγράψω το αρχαίο θέατρο ούτε τα απομεινάρια του οικισμού της Λεύκης, περιγράφονται με τρόπο αυθεντικό από τον Νίκο Παπαδάκη. Εκείνο όμως που θυμάμαι ακόμα τώρα και θα ήθελα να μπορώ να σας μεταδώσω

είναι η ξαφνική συνειδητοποίηση, ότι το θεατράκι αυτό, το ταπεινό και απέρριπτο δίπλα στη θάλασσα, κάποτε υπήρξε και λειτούργησε και παρήγαγε πολιτισμό, όχι για κάποιους αριστοκράτες του πλούτου και του πνεύματος αλλά για τους κατοίκους του μικρού νησιού, που ήταν στην πλειοψηφία τους ψαράδες της πορφύρας. Κι εύχομαι από τα βάθη της καρδιάς μου, κάποτε το βλέμμα της Ελληνικής πολιτείας να ξεπεράσει το εμπόδιο των Σηπειακών βουνών και να φθάσει στοργικό και γεμάτο ενδιαφέρον, ως εδώ στο Κουφονήσι. Και το θεατράκι αυτό, με τις κατάλληλες αναστηλώσεις, να ξαναγίνει ένα μικρό αλλά τόσο πολύτιμο στοιχείο του πολιτισμού μας. Οραματίζομαι τη μέρα εκείνη, που ο Δήμαρχος του Δήμου

Λεύκης, θα μας αποστείλει εδώ στη μακρινή Θεσσαλονίκη, μια πρόσκληση για την πρώτη

Ανίδειοι και ανυποψίαστοι για την ιστορική και αρχαιολογική σημασία του Κουφονησιού, οι επισκέπτες, έχουν ως μοναδικό σχεδόν λόγο μετάβασης στο νησί, τη χαρά της εκδρομής και την μαγευτική του θάλασσα. Η "Μελέτη Διαχείρισης" του Πανεπιστημίου Κρήτης προβλέπει μεταξύ άλλων, χώρο υποδοχής επισκεπτών, έκθεση που θα ενημερώνει για τα στάδια παραγωγής της πορφύρας, επίσης δε πωλητήριο εντύπων και παροχή πληροφοριών.

Χαρακτηριστική εικόνα από τα ΒΔ παράλια, που δείχνει την καθαρότητα και την διαφάνεια των νερών σε όλο τους το μεγαλείο. (Δεξιά)

παράσταση, μετά από τούς αιώνες σιγής και λησμονιάς, στο αρχαίο θέατρο της Λεύκης.

Περιδιαβαίνουμε για ώρα πολλή ανάμεσα στα ερείπια του οικισμού της Λεύκης, ακάλυπτοι κάτω από τον καυτερό ήλιο του Ιούλη. Είναι σαν να αποδίδουμε έναν ελάχιστο φόρο τιμής και ευγνωμοσύνης σε όλους εκείνους που με συνθήκες εργασίας εχθρικές, αποκάλυψαν για μας το παρελθόν της Λεύκης.

Ωστόσο η θάλασσα σ' αυτή τη βορειοδυτική άκρη του νησιού είναι μια διαρκής πρόκληση. Άμμος λεπτή, λευκή και σκληρή, βυθός ρηχός που βαθαίνει προοδευτικά, νερά ανοιχτογάλαζα αξεπέραστης διαφάνειας,

είναι αυτός ο κολπίσκος της Λεύκης μια από τις κορυφαίες παραλίες που έχουμε την τύχη να γνωρίζουμε. Όλη η ακτή έξω από τη θάλασσα είναι στρωμένη με λεπτά, στιλπνά βοτσαλάκια, που αμέτρητα χρόνια τώρα λειάνθηκαν με τρόπο εκπληκτικό από την αέναη δράση των κυμάτων.

-Νομίζω πώς ονειρεύομαι, μονολογεί η Άννα. Ποτέ δεν φανταζόμουνα να συναντήσω τόσο συνολική ομορφιά στο Κουφονήσι.

Είκοσι μέτρα απο την ακροθαλασσιά είναι στημένο ένα πρόχειρο τσαρδάκι. Εδώ τους θερινούς μήνες μένει ο μπαρμπα-Αντώνης, που προσφέρει αναψυκτικά και καφέδες στους τουρίστες.

Πλησιάζει μεσημέρι, μετά τα σφοδρά μελέμια των τελευταίων 15 ημερών επικρατεί απόλυτη άπνοια. Η ζέστη είναι εξωπραγματική. Αν είχαμε θερμόμετρο δεν ξέρω πού θα έφθανε. Παρακολουθώ με δέος καμιά εικοσαριά τουρίστες, που πριν λίγο αποβίβασε στο Κουφονήσι,

για μια ημερήσια εκδρομή, το τουριστικό σκάφος "Πήγασος" από τον Μακρύ Γιαλό. Ανεβοκατεβαίνουν τις κερκίδες του αρχαίου θεάτρου, πηγαινοέρχονται ανάμεσα στα ερείπια, κολυμπάνε, λιάζονται ξαπλωμένοι στην ακτή, αδιαφορώντας για τις δολοφονικές μεσημεριάτικες ακτίνες.

Νηστικοί όπως είμαστε από τα χαράματα, νιώθουμε ήδη τα πρώτα σοβαρά τιμπήματα της πείνας στα στομάχια μας. Τη στιγμή ακριβώς εκείνη ένα αλλόκοτο ον ξεπροβάλλει από τη θάλασσα. Είναι ο καπετάνιος μας, με τη στολή, τη μάσκα και τον αναπνευστήρα του. Λίγα μέτρα πιο πίσω αναδύεται με τη σειρά του ο γιος του ο Μανόλης. Καθώς πλησιάζουν, διακρίνονται οι ψαροσακούλες φουσκωμένες.

-Εμπρός παιδιά, κοπιάστε για το μεσημεριανό!

Δεν χρειάζεται να το επαναλάβει. Σε δυο λεπτά βρισκόμαστε στο κατάρωμα του ψαροκάικου. Αδειάζουν οι ψαροσακούλες και το κατάρωμα γεμίζει ψάρια, που ανάμεσά τους κυριαρχούν οι

ΒΔ παραλία. Διάφανα νερά αλλά και άγρια βράχια στην ακτή, που κάνουν την προσέγγιση των πλεούμενων σχεδόν αδύνατη.

σκάρου, τα μπαρμπούνια κι ένας μεγάλος ζαργός. Την ώρα εκείνη καταφθάνει, με μια ταχύπλοη βάρκα απ' την απέναντι στεριά, κι ο δεύτερος γιος του καπετάνιου, ο Γιάννης. Όλοι μαζί πέφτουν με τα μούτρα στη δουλειά και καθαρίζουν τα ψάρια με μεγάλη ταχύτητα, ενώ ο Ερρίκος ανεβοκατεβάζει τον κουβά στη θάλασσα και ξεπλένει το κατάστρωμα.

-Σκεφτόμουν να κάνουμε κακαβιά αλλά θ' αργήσει, λέει ο καπετάνιος. Ας την αφήσουμε για το βράδυ, που αγαπιέται περισσότερο η σούπα. Για τώρα ας αρκεστούμε σε μερικούς τηγανιτούς σκάρους. Αλήθεια, δεν σας ρώτησα, μήπως είστε απ' αυτούς που δεν τρώνε ψάρια; Αν δεν τρώτε, υπάρχει και φαγητό μαγειρεμένο απ' τη

Ένα από τα πιο νόστιμα ψάρια είναι ο λαχταριστός **Σκάρος** (*Sparisoma cretense*), που ονομάστηκε "Κρητικός" και, όπως λένε οι ντόπιοι, μόνο στην περιοχή του Κουφονησιού συναντάται σε τόσο μεγάλη ποσότητα και έχει αυτή την ιδιαίτερη νοστιμιά.

γυναίκα μου.

Ποιος θα μπορούσε ν' αρνηθεί κρητικούς σκάρους στο τηγάνι, βγαλμένους πριν μια ώρα από τη θάλασσα;

Είναι μια λιχουδιά δημοφιλέστατη στην Κρήτη αλλά άγνωστη στη Βόρεια Ελλάδα. Λίγα λεπτά αργότερα αρχίζει να πλανιέται στο χώρο μια εξάισια μυρωδιά. Στριμωγμένος στη μικρή καμπίνα ο Μανόλης τηγανίζει ασταμάτητα. Κάποτε τελειώνει, συγκεντρώνει τους ξεροτηγανισμένους σκάρους σε μια μεγάλη πιατέλα και μας τους παρουσιάζει.

Βολευόμαστε όλοι στην πρύμνη πάνω σε σωρούς διχτυών και τους απολαμβάνουμε με σικουδιά και υπέροχη διάθεση.

Εντυπωσιακής ομορφιάς κόλπος, ένας από τους πολλούς που σχηματίζονται κατά μήκος των απόκρημνων δυτικών ακτών του νησιού.

ΣΤΙΣ ΔΥΤΙΚΕΣ ΚΑΙ ΝΟΤΙΕΣ ΑΚΤΕΣ

Η φυσική εξέλιξη μετά από ένα ωραίο γεύμα με ρακή θα ήταν μια, μικρή έστω, μεσημεριανή ανάπαυση. Κάθε άνθρωπος της πόλης που σέβεται τις υποδείξεις της ιατρικής επιστήμης και ενδιαφέρεται για την καλή λειτουργία του οργανισμού του, έτσι θα έπραττε. Οι άνθρωποι όμως της θάλασσας, και γενικότερα της υπαίθρου, έχουν τους δικούς τους βιορυθμούς, έτσι που αναρωτιέται κανείς, πώς γίνεται να δουλεύουν σχεδόν χωρίς ανάπαυλα. Ενώ λοιπόν εμείς είμαστε ήδη ναρκωμένοι και ονειρευόμαστε έναν δροσερό ύπνο πάνω στις στοίβες των διχτυών, ο καπετάνιος αρκείται σε μια λιγότερη ξεκούραση και αμέσως μετά ετοιμάζει το σκάφος για απόπλου. Το πλήρωμα - οι δυο γιοι του κι ο νεαρός Ερρίκος - δεν εκφέρουν καμιά άποψη. Ποτέ άλλωστε ένα πλήρωμα δεν επιτρέπεται να έχει άποψη ή - πολύ περισσότερο - αντίρρηση, στις βουλές του καπετάνιου. Καθένας λοιπόν αρχίζει ν' ασχολείται με τα καθήκοντά του κι έτσι σε λίγα λεπτά η Αργώ εγκαταλείπει το αραξοβόλι της και βάζει πλώρη για τις δυτικές ακτές. Ένας ελαφρός γαρμπής ρυτιδώνει απαλά το πέλαος και διώχνει από πάνω μας τη ζέστη του απομεσήμερου. Ακόμα και ο λήθαργος, που είχε αρχίσει να δημιουργείται μετά τις τσικουδιές, εξαφανίζεται εν τη γενέσει του.

Με μικρή ταχύτητα η Αργώ αρχίζει να διαγράφει μια πορεία παράλληλη με την ακτή. Πλέουμε αρκετά ανοιχτά, γιατί κοντά στη στεριά τα νερά έχουν ύφαλους και ξέρες. Οι εδαφολογικές διαφορές της δυτικής, από την σχετικά ομαλή βόρεια πλευρά του νησιού είναι αμέσως εμφανείς. Εδώ η ακτή είναι γενικά απόκρημνη, με μεγάλες καταπτώσεις και πολύπλοκο ανάγλυφο, ενδιάμεσα όμως σχηματίζει μια σειρά από εξαιρετικά προφυλαγμένους όρμους και κολπίσκους, που, από μακριά τουλάχιστον, μοιάζουν να ναι εκπληκτικά όμορφοι. Είναι βέβαιο, πως όταν φυσάνε ανατολικοί και βόρειοι άνεμοι, οι κόλποι αυτοί προσφέρουν απόλυτα ασφαλές καταφύγιο στα σκάφη.

-Είναι παραλίες με αμμουδιές ασύγκριτες, λέει κάποια στιγμή ο καπετάνιος. Σ' έναν λοιπόν απ' αυτούς τους κλειστούς όρμους, που από κάθε άλλο σημείο είναι αθέατοι, έτυχε πριν χρόνια, έτσι όπως ψαρεύαμε, να δούμε τον

Κάρολο με την μακαρίτισσα Νταϊάνα. Βέ-βαία λίγα χρόνια αργότερα τον ξαναείδαμε με την Καμήλα. Ακόμα θυμάμαι την πολυτελή θαλαμηγό αλλά και τους σωματοφύλακες, που με τα όπλα στα χέρια ήταν διασκορπισμένοι σε επίκαιρα σημεία γύρω από τον κόλπο.

Λίγα λεπτά αργότερα πλησιάζουμε στο νοτιοδυτικότερο άκρο του νησιού, που σχηματίζει έναν μεγάλο κόλπο κλεισμένο ολόγυρα με θαματικούς γκρεμούς. Αμέσως μετά, σχεδόν ενωμένο με το Κουφονήσι, ορθώνεται απόκρημνο ένα ακόμα ακατοίκητο νησάκι.

-Αυτός είναι ο Τράχηλος, λέει ο καπετάνιος. Όσο κι αν σας φανεί παράξενο, πάνω εδώ φυτρώνουν αγριοαγκινάρες, κάθε χρόνο ερχόμαστε και μαζεύουμε πολλές.

Καβαντζάρουμε τον Τράχηλο και ήδη πλέουμε σε μικρή απόσταση από τις νότιες ακτές. Είναι εξαιρετικά απόκρημνες και απρόσιτες, με άφθονες βαθιές σπηλιές και βραχώδεις σχηματισμούς με συμπαγή σκούρα πετρώματα, που από μεγάλο ύψος βυθίζονται κατακόρυφα στη θάλασσα και διαφέρουν πολύ από τα σαθρά ανοιχτόχρωμα πετρώματα της δυτικής ακτής. Είναι μια άλλη όψη του νησιού, άγρια και αφιλόξενη, χωρίς την παραμικρή ένδειξη για ύπαρξη κόλπου ή αμμουδιάς. Όταν φυσάνε οι μανιασμένοι χειμωνιάτικοι νοτιάδες του Λιβυκού, πρέπει σ' αυτές τις ακτές να δημιουργούνται εικόνες ασύγκριτης αγριότητας.

Όσο όμως είμαστε τυχεροί, που αντικρύζουν τα μάτια μας αυτό τον απίστευτα θαματικό και άγριο τόπο, άλλο τόσο είμαστε άτυχοι, που βρισκόμαστε σε λάθος χρόνο απέναντί του. Έτσι όπως πέφτει από πίσω το απογευματινό φως, σχηματίζουν οι γκρεμοί μια τεράστια σκιά, που ισοπεδώνει φωτογραφικά τα εκπληκτικά σμαραγδένια χρώματα των νερών, που μόλις διακρίνονται.

-Με ωραίο πρωινό φως απέναντί τους, τα νερά, οι σπηλιές κι οι κατακόρυφοι γκρεμοί θα μας έδιναν αριστουργηματικές εικόνες, λέει η Άννα με παράπονο.

Την καταλαβαίνω απόλυτα. Δυστυχώς το Κουφονήσι δεν είναι δίπλα στη Θεσσαλονίκη κι ούτε οι καιροί του είναι προβλέψιμοι από την Ε.Μ.Υ. Είναι μακρινό και δυσπρόσιτο και δεν θα ταν υπερβολή αν έλεγα, ότι "ου παντός πλιν εις Κουφονήσι". Ίσως σ' αυτό ακριβώς να οφείλεται ένα μέρος από την εξωτική γοητεία του. Και ίσως αυτός να ναι ένας καλός λόγος

για να ξανάρθουμε στο μέλλον, με περισσότερο χρόνο, οργάνωση και τύχη στη διάθεσή μας.

Όση ώρα παραπλέουμε τις ακτές, μας ακολουθεί από κοντά ο Γιάννης με τη βάρκα. Δεν το καταλαβαίνω αλλά κι ούτε το σχολιάζω. Κάποια στιγμή πλευρίζει η βάρκα το καΐκι και μου λέει ο καπετάνιος: *Έρχεσαι μαζί μου για να δεις από πού βγαίνει το καλύτερο αλάτι;*

Πηδάμε μεσ' τη βάρκα και προσεγγίζουμε αργά ένα μικρό άνοιγμα, που μόλις διακρίνεται ανάμεσα στους κατακόρυφους γκρεμούς. Ακτή προσιτή μόνον με μπουνάτσα, βράχοι που κόβουν σαν μαχαίρια, μ' ένα σάλτο ο καπετάνιος - ποιος ξέρει πόσες εκατοντάδες φορές το έχει επαναλάβει στη ζωή του - προσγειώνεται μαλακά στην άγρια επιφάνεια των βράχων. *"Την ανάγκη φιλοτιμία ποιούμενος"*, τον μιμούμαι. Λίγα μέτρα παραπάνω, αποκαλύπτεται ξαφνικά μια θαυμάσια κοιλότητα, ολόλευκη και με ελάχιστο πια νερό. Αγνό και άσπιλο, σαν φρεσκοπεσμένο χιόνι, το αλάτι έχει καλύψει όλη

την κοιλότητα. Σκύβει ο καπετάνιος και με τις χούφτες αρχίζει να γεμίζει τον κουβά του.

-Από τότε που θυμάμαι τον εαυτό μου, ποτέ δεν χρησιμοποιήσαμε άλλο αλάτι, εκτός απ' αυτό το αγνό, το φυσικό της θάλασσας. Σε τίποτε δεν μοιάζει με το άλλο.

Το απόγευμα προχωράει. Παρακάμπτουμε τον Τράχηλο και πλέουμε πάλι στις δυτικές ακτές. Φεύγει το καΐκι για το αραξοβόλι του κι εμείς με το Γιάννη και τη βάρκα, προσεγγίζουμε τους όρμους και κολπίσκους που θαυμάζαμε νωρίτερα. Έχουν μια σπάνια ομορφιά, έτσι όπως σχηματίζονται με τρόπο απίθανο ανάμεσα στις χαραδρώσεις της απόκρημνης ακτής. Εισχωρεί σ' έναν απ' αυτούς τους κόλπους ο Γιάννης και αφήνει τη βάρκα ν' ακουμπήσει μαλακά στην αμμουδιά. Ένα μεγαλειώδες συγκρότημα ανοιχτόχρωμων βράχων ορθώνεται

μερικές δεκάδες μέτρα απ' την ακτή, με απίστευτα όμορφες χαραδρώσεις και πτυχωσεις, που φέρνουν στο νου σταλαγμίτες με εξωπραγ-

Σαν μια σειρά από φυσικές πυραμίδες απaráμιλλης ομορφιάς, ορθώνεται το βραχώδες αυτό συγκρότημα μερικές δεκάδες μέτρα από τη θάλασσα. Είναι η περίφημη θέση **"Ιστορίες"** στις δυτικές ακτές. Πολύ δύσκολα μπορεί να πιστέψει κανείς, ότι ένα μικρό νησάκι στα νότια της Κρήτης, μπορεί να του χαρίσει ένα τέτοιο σπάνιο θέαμα. Τα έντονα ίχνη της διάβρωσης στα μαλακά πετρώματα των ακτών, δημιουργούν ένα εκτεταμένο συναρπαστικό ανάγλυφο, που η εξερεύνησή του επιφυλάσσει σε κάθε βήμα πολλές οπτικές εκπλήξεις.

Πριν 400 περίπου χρόνια οι άγνωστοι επισκέπτες του νησιού άφησαν ανεξίτηλα τα ίχνη της επίσκεψής τους, με λατινικά χαράγματα και χρονολογία 1638. Παρά την πάροδο των αιώνων και τη διάβρωση του χρόνου τα χαράγματα παραμένουν ευδιάκριτα στη θέση "Ιστορίες", στις δυτικές ακτές του Κουφονησιού.

ματικές διαστάσεις. Απομένουμε να τους θαυμάζουμε, δεν νομίζω, πως έχουμε ως τώρα συναντήσει κάτι ανάλογο. Αμέσως μετά την πρώτη έκπληξη η Άννα με τις φωτογραφικές της μηχανές μας εγκαταλείπει, εμείς με το Γιάννη κατευθυνόμαστε σ' ένα άλλο σημείο της ακτής, όπου ο βράχος είναι ορθογώνια σκαμμένος από χέρι ανθρώπου και στη λεία επιφάνειά του έχει χαράγματα με λατινικά ονόματα και χρονολογίες 1633 και 1638. Φέρνω αμέσως στο νου μου την περιοχή **"Ιστορίες"** και όσα συναρπαστικά αναφέρει ο Νίκος Παπαδάκης. Το ηλιοβασιλέμα μας βρίσκει πίσω στο αραξοβόλι μας. Ο Μανόλης έχει

Με περίσσια φροντίδα μαζεύει ο καπετάνιος το αλάτι, από μια κοιλότητα βράχων. Στην αρχαία Λεύκη γινόταν συγκομιδή αλατιού, που ήταν άριστης ποιότητας, αφού τα κρητικά νερά περιέχουν περισσότερο αλάτι από τις άλλες θάλασσες. Μια δειγματοληψία απέδειξε, ότι ένα λίτρο θαλασσινό νερό από τους κόλπους της Κρήτης περιέχει 39 γρ. αλάτι, δηλ. 2 φορές περισσότερο από το νερό του Σαρωνικού. Το αλάτι οι Λευκιανοί το μάζευαν από βαθουλώματα βράχων που κάλυπτε περιοδικά η θάλασσα κάτι που, γίνεται και σήμερα, καθώς οι Αγιοτριαδιώτες και οι Γεραπετρίτες ψαράδες γεμίζουν τσουβάλια αλάτι από τους βράχους που οι ντόπιοι ονομάζουν "αρόλιθους".

ήδη ανάψει τη φωτιά του και μέσα στο τσουκάλι σιγοβράζει η κακαβιά.

ΠΛΩΤΟ ΞΕΝΟΔΟΧΕΙΟ "Η ΑΡΓΩ"

Χάνεται ο ήλιος πίσω απ' τα Σητειακά βουνά, θάλασσα και ουρανός βάφονται με τα χρώματα του δειλινού κι αποκτούν μian απίστευτη γλυκύτητα. Καθόμαστε με την Άννα πάνω στα δίχτυα της πρύμνης και αμίλητοι κοιτάμε, πότε το δειλινό, πότε το Κουφονήσι και πότε τις εργασίες των ανθρώπων στο καΐκι.

-Ε, μπαρμπ' Αντώνη, μήπως σου βρίσκονται τίποτε παραμάνες; φωνάζει δυνατά ο καπετάνιος.

Την ώρα τούτη ο μπαρμπ'

Αντώνης στην ακτή, ρίχνει ξύλα στη φωτιά για τη δικιά του σουπιά. Ακούει τον καπετάνιο και γνέφει καταφατικά.

-Αντε βρε Ερρίκο, κάνε τον κόπο να φέρεις μερικές παραμάνες.

Σε πέντε λεπτά είναι πίσω ο νεαρός κρατώντας στο χέρι του μεγάλες παραμάνες. Αναρωτιέμαι τι να τις χρειαζόμαστε, τη στιγμή όμως εκείνη φέρνει ο Γιάννης κι ακουμπάει πάνω στα δίχτυα ένα μεγάλο ταψί γεμάτο ως απάνω με στρογγυλωπά κοχύλια.

-Χοχλιοί της θάλασσας, λέει ο καπετάνιος, κολλημένοι πάνω στα βράχια, πολύ ανώτεροι από τους στεριανούς. Απ' το ανοιχτό στόμιο καρφώνουμε γερά τον χοχλιού με την παραμάνα, την κρατάμε σταθερή και γύρω της στριφογυρνάμε το κέλυφος. Δυο-τρεις στροφές κι ο χοχλιός είναι έξω ολόκληρος. Ας πιούμε μια ρακί, ώσπου να γίνει η κακαβιά.

Τα ξύλα έχουν ανάψει για καλά, πάνω τους βράζει το τσουκάλι με τα ψάρια. Σαν κατάλοιπο μιας άλλης εποχής, τόσο απόμακρης από τη σημερινή, ο Μπαρμπαντώνης ζει τους καλοκαιρινούς μήνες στο νησί, ολομόναχος και αυτάρκης.

Λίγο πριν χαθεί ο ήλιος πίσω απ' τα Σητειακά βουνά, ρίχνει τις τελευταίες του ακτίνες πάνω στην "Αργώ" και στον καπετάνιο της.

Ελαφρά βρασμένοι οι χοχλιοί μοσχοβολάνε θάλασσα, άλλωστε δεν πάνε παραπάνω από δυο ώρες που μαζεύτηκαν. Είναι ένας θαυμάσιος μεζές, πραγματική αποκάλυψη. Και να σκεφθεί κανείς, ότι τόσα χρόνια τους χρησιμοποιούσα μόνον για δολώματα.

Η νύχτα προχωράει στην Αργώ με ρακές και με κουβέντες, κάποια στιγμή όμως εμφανίζεται ο Μανόλης και, με το αχνιστό τσουκάλι που κρατάει, γεμίζει τον τόπο με ευωδιές. Βασισμένη σε μια μεγάλη ποικιλία και ποσότητα ολόφρεσκων ψαριών, η κακαβιά είναι ένας παχύρρευστος ζωμός, με γεύση αυθεντική, υπέροχη. Μέσα στη νυχτερινή υγρασία της θάλασσας δεν θα μπορούσαμε να φανταστούμε τίποτε καλύτερο.

Πλησιάζουν μεσάνυχτα. Από το κρασί, τις ρακές και την ολοήμερη κινητικότητα τα βλέφαρα βαραίνουν.

-Ωρα για ύπνο, προστάζει ο καπετάνιος. Να προλάβουμε να κοιμηθούμε κανα δυο ώρες. Στις τρεις σηκωνόμαστε. Πηγαίνετε να βολευτείτε στην καμπίνα, λέει στην Άννα και σε μένα. Εσείς δεν υπάρχει λόγος να σηκωθείτε.

Καθένας βολεύεται όπου μπορεί. Εγώ είν' αδύνατο να κλειστώ μέσα στη ζέστη της καμπίνας.

-Θα σε φάει η υγρασία, μου λέει, πριν εξαφανιστεί στο αμπάρι ο καπετάνιος.

Ταχτοποιώ λίγο τα νοτισμένα δίχτυα, παίρνω δυο νισσεράδες και τις στρώνω πάνω τους, βάζω το σάκο μου προσκέφαλο και το κρεβάτι μου στο ξενοδοχείο "Αργώ" είναι έτοιμο. Με ενοχλούν βέβαια λίγο οι φελλοί και τα μολύβια απ' τα δίχτυα αλλά ο αστροκέντητος ουρανός πάνω απ' το κεφάλι μου αξίζει κάθε ταλαιπωρία.

Στις τρεις ακριβώς - μόλις δέκα λεπτά μου φά-νηκαν πως πέρασαν - ανάβουν τα φώτα στο κατάστρωμα κι οι πρώτες κουβέντες σπάζουν τη σιγαλιά της νύχτας.

-Πήγαινε να συνεχίσεις στην καμπίνα, σου μένουνε άλλες τρεις ώρες ύπνος, μου λέει ο καπετάνιος.

-Προτιμώ να δω την αυγή απ' το κατάστρωμα, του απαντάω.

Δυνατό καφεδάκι караβίσιο, ανάβουν τα πρώτα

τσιγάρα, το μάτι ξεθολώνει, σιγά-σιγά ο καθένας ξαναρχίζει να λειτουργεί. Ξυπνάει κι η μηχανή του καϊκιού, ετοιμάζονται τα δίχτυα και η Αργώ ξεκινάει το μακρύ νυχτερινό ταξίδι της πάνω απ' τα φαροτόπια του νησιού.

ΔΙΑΣΧΙΖΟΝΤΑΣ ΤΟ ΚΟΥΦΟΝΗΣΙ

Χρειάστηκαν σχεδόν δυόμισι ώρες για να πέσουνε στη θάλασσα τα δίχτυα. Δυόμισι ώρες έντασης, γρήγορων και συντονισμένων κινήσεων χωρίς διακοπή, μελέτης του καιρού και των ρευμάτων. Το γλυκοχάραμα μάς βρίσκει στο δρόμο της επιστροφής. Η αποστολή μας είναι να γνωρίσουμε το Κουφονήσι.

-Βιαστείτε, μας λέει ο καπετάνιος, δεν έχουμε πολύ χρόνο, γύρω από τις 10 πρέπει να σαλπάρουμε. Ο καιρός χαλάει και πάλι.

Λίγο πριν από τις 6 βγαίνουμε στη στεριά, φορώντας τη φορά αυτή ορειβατικά παπούτσια και μακρύ τζίν.

-Δεν ξέρω αν μας φτάνουν τρισήμισι ώρες, λέω στην Άννα. Πιστεύω όμως, πως οι αποστάσεις είναι μικρές και θα προλάβουμε να το δούμε

όλο το νησί.

Ο πορφυρός δίσκος του ήλιου μας καλωσορίζει τη στιγμή ακριβώς που ανηφορίζουμε το λοφίσκο πάνω από τον αρχαιολογικό χώρο. Στο υψηλότερο σημείο του νησιού, στα Ν-ΝΑ, ξεχωρίζει ήδη ο φάρος σαν μικρή κουκίδα.

-Δυο βήματα είναι, λέω στην Άννα με αισιοδοξία. Με το δροσερό βοριαδάκι που φυσάει, οι συνθήκες για βάδισμα είναι ιδανικές.

Ακολουθούμε αρχικά πορεία Α-ΒΑ για να γνωρίσουμε τις ανατολικές παραλίες του νησιού. Το έδαφος κατηφορίζει ελαφρά, αλλού είναι αμμώδες και αλλού πετρώδες, μονοπάτι δεν υπάρχει και είμαστε υποχρεωμένοι να ελίσσόμαστε ανάμεσα σε μεγάλα φουντωτά θυμάρια και αγκαθωτούς θάμνους, χάνοντας διαρκώς πολύτιμο χρόνο. Έτσι όμως όπως ερχόμαστε σ' επαφή με τα ανθισμένα θυμάρια, μας ακολουθεί σε κάθε βήμα μια εξάισια ευωδιά. Τεράστιες αράχνες, που λάμπουν εκτυφλωτικά στο πρωινό φως, έχουν στήσει τους ιστούς και τις παγίδες τους σε περάσματα ανάμεσα στους θάμνους και μας αναγκάζουν να παρεκκλίνουμε από την πορεία μας, για να

μην τις καταστρέφουμε.

Όσο πλησιάζουμε προς την ακτή, η επίδραση των σφοδρών βορείων ανέμων, κυρίως πάνω στους θάμνους των θυμαριών με το ασθενέστερο ριζικό σύστημα, γίνεται εμφανέστερη. Όλα τα θυμάρια, χωρίς εξαίρεση, είναι γεμμένα προς το νότο, το μεγαλύτερο τμήμα των ριζών τους προεξέχει από το έδαφος, ακόμα και το σχήμα τους έχει μεταβληθεί και από στρογγυλό, όπως το έχουμε συνηθίσει σε απάνεμα σημεία, έχει γίνει κωνικό.

Η ανατολική παραλία είναι επίπεδη, χωρίς τις εδαφικές εξάρσεις ή τους γκρεμούς της νότιας και δυτικής, αλλά δεν παύει να είναι βραχώδης, με τεράστιες συμπαγείς πλάκες, που εκτείνονται βαθιά μέσα στη θάλασσα. Σ' αυτό το τμήμα του νησιού, είναι απόλυτα αφιλόξενη και απρόσιτη σε κάθε πλεούμενο. Ευθεία μπροστά διακρίνεται καθαρά το εκκλησάκι του Αϊ-Νικόλα χτισμένο στην πλαγιά και πιο κάτω

στην παραλία, τα χαλάσματα και τα παλιά πηγάδια. Ανηφορίζουμε λοξά ανάμεσα στους θάμνους και φτάνουμε στο εκκλησάκι. Ο ήλιος έχει ανέβει αρκετά, οι πρώτες σταγόνες του ιδρώτα κάνουν ήδη την εμφάνισή τους.

-Μόλις ανεβούμε στην κορφή του λόφου, θα δούμε απέναντι το φάρο. Φτάσαμε!, λέω στην Άννα.

Δεν ήταν ακριβώς έτσι. Η θέα βέβαια ήταν όμορφη απ' την κορφή του λόφου αλλά ο φάρος έμοιαζε να ναι στην άκρη του ορίζοντα. Ανεβοκατεβαίνουμε πλαγιές και χαραδρώσεις, καλυμμένες με την ίδια πάντα βλάστηση από αγκαθωτούς θάμνους και θυμάρια. Η πορεία

ανάμεσά τους είναι δυσχερής, αφού η απουσία μονοπατιού μάς υποχρεώνει ν' αναζητούμε συνεχώς διαβάσεις μέσα απ' τα εμπόδια. Όσο αθώα φαίνεται η διαδρομή από μακριά, τόσο δύσκολη αποδεικνύεται στο έδαφος. Αν και είναι ακόμα οι πρώτες πρωινές ώρες, ο

Οι αράχνες στο Κουφονήσι επιλέγουν τα στενά περάσματα ανάμεσα στους θάμνους και εκεί υφαίνουν τους ιστούς τους. Έτσι όπως πέφτουν επάνω τους οι πρώτες ακτίνες του ηλίου, μοιάζουν με λαμπερά, λεπτεπίλεπτα κοσμήματα.

ήλιος κάνει ήδη αισθητή την παρουσία του και, σε συνδυασμό με την απόλυτη άπνοια που επικρατεί στο κέντρο του νησιού, έχει σαν αποτέλεσμα την άνοδο της θερμοκρασίας σε πολύ υψηλά επίπεδα.

Το πρώτο λίτρο νερού έχει κιάλας καταναλωθεί και αποφασίζουμε να είμαστε εξαιρετικά φειδωλοί με το δεύτερο που απομένει.

-Θα φτάσουμε καμιά φορά στο φάρο; ρωτάει η Άννα. Και πού είναι επιτέλους αυτοί οι περίφημοι αμμόλοφοι;

-Κάπου εδώ μου είπε ο Γιάννης. Όπου να να θα τους βρούμε.

Πίσω από έναν τελευταίο λόφο πριν από το φάρο, σχηματίζεται μια μακρόστενη χαράδρωση μεγάλου μήκους, με διεύθυνση από Βορρά προς Νότο. Στη θέα της μένουμε έκπληκτοι, νομίζουμε ξαφνικά, πως έχουμε μεταφερθεί σε άλλο τόπο, μερικές εκατοντάδες μίλια νοτιότερα, στην Αφρική. Υπέροχοι λοφίσκοι,

καλυμμένοι απόλυτα με άμμο και αραιούς θάμνους, γλυκύτερες πλαγιές και πτυχώσεις εδάφους με λεία ή κυματιστή επιφάνεια, ένας αγριοκούνελος ξεπετιέται ξαφνικά από έναν θάμνο και εξαφανίζεται και, μερικές εκατοντάδες μέτρα πάνω απ' αυτό το εξωπραγματικό τοπίο, υψώνεται ο φάρος. Ξεχνάμε στη στιγμή, κούραση, δίψα και ιδρώτα. Κατηφορίζουμε την πλαγιά πατώντας όπου νάναι, γεμίζουν τα παπούτσια μας με άμμο αλλά ποιος νοιάζεται. Μένουμε πάνω από μισή ώρα σ' αυτή τη μικρογραφία της Αφρικής, που δημιουργήθηκε

ποιος ξέρει πόσα χρόνια πριν, μέσα από διαδικασίες διάβρωσης των πετρωμάτων, στο Κουφονήσι. Ύστερα, ανηφορίζουμε για το φάρο. Σιδερένιος και άμορφος, σε τίποτε δεν θυμίζει τους επιβλητικούς εκείνους πετρόχτιστους φάρους, που θαυμάζουμε σε άλλα σημεία της νησιωτικής κυρίως Ελλάδας, ούτε βέβαια μοιάζει με τον προη-

Μέσα από την άμμο ξεπροβάλλει το μεγαλύτερο τμήμα από το ριζικό σύστημα του θυμαριού, ξεχερσωμένο από τους βοριάδες και ξεραμένο από τον ήλιο. Είναι απίστευτη η αντοχή και προσαρμοστικότητα αυτών των θάμνων στις τόσο αντίξοες καιρικές συνθήκες που επικρατούν στο Κουφονήσι.

γούμενο φάρο 200 μέτρα δυτικότερα, που βομβαρδίστηκε και καταστράφηκε από τους Γερμανούς.

Μετά από τόσες ώρες με ήλιο και ιδρώτα, μας περιμένει εδώ πάνω μια ευχάριστη έκπληξη. Το δροσερό μελτέμι, που τόσες ώρες στερηθήκαμε στο ηπειρωτικό τμήμα του νησιού, ξαναρχίζει να φυσάει, μας στεγνώνει σε μερικά λεπτά τον ιδρώτα και μας αναζωογονεί. Η θέα εξάλλου είναι εκπληκτική, σε μεγάλο τμήμα των δυτικών ακτών, στον γνωστό μας Τράχηλο αλλά και στο μικρό νησάκι "Προσφορά", που πήρε αυτό το όνομα από το στρόγγυλο σχήμα του, που θυμίζει τις προσφορές στις εκκλησίες. Πλησιάζει 9 η ώρα, δεν απομένει χρόνος για την τελευταία διαδρομή ως το νοτιοανατολικότερο σημείο του νησιού. Πριν εγκαταλείψουμε το φάρο παίρνω το υψόμετρό του με το ρολόί μου. Κυμαίνεται ανάμεσα στα 80 και 85 μέτρα. Ο δρόμος της επιστροφής, σε σχέση με την τεθλασμένη

διαδρομή που ακολουθήσαμε, δείχνει πολύ πιο σύντομος, δεν έχουμε, παρά να χαράξουμε μια ευθεία με ΒΔ κατεύθυνση. Η Άννα όμως, εντυπωσιασμένη από την έξοχη θέα των κόλπων των δυτικών ακτών από ψηλά, προτείνει ν' ακολουθήσουμε παράλληλη πορεία με τις ακτές. Κοιτώντας το ρολόί μου και υπολογίζοντας το χρόνο που απομένει, συμφωνώ με απροθυμία.

Βαδίζουμε τώρα συνέχεια στο χείλος των γκρεμών, θαυμάζοντας το έξοχο ανάγλυφο των ακτών και τους κολπίσκους, που ήδη ανάμεσά τους εισχωρούν αφρισμένα κύματα. Το μελτέμι όμως δυναμώνει, ο καιρός χαλαίει, η προσωρινή εκεχειρία της μιας μέρας βαίνει προς το τέλος της. Συνεπαρμένοι όπως είμαστε με το

εκπληκτικό τοπίο που εξελίσσεται διαδοχικά, έχουμε χάσει προσωρινά την αίσθηση του χρόνου κι έτσι ο ήχος του κινητού μάς επαναφέρει βίαια στην πραγματικότητα. Πρέπει να βιαστούμε, η Αργώ περιμένει.

Μερικά αλμυρίκια, αγκαθωτοί θάμνοι, τούφες από ανθισμένο θυμάρι και έδαφος καλυμμένο με άμμο. Μια εικόνα τυπική, που συναντάει συνεχώς κανείς στο Κουφονήσι.

Η τελευταία μισή ώρα είναι πραγματικός αγώνας ανωμάλου δρόμου. Στρεφόμαστε προς το εσωτερικό του νησιού και, ως δια μαγείας, το μελτέμι εξαφανίζεται. Η ζέση γίνεται ανυπόφορη, ανεβοκατεβαίνουμε δύσβατες πλαγιές, χωρίς πια σταγόνα νερού αλλά και χωρίς οπτική επαφή με τον προορισμό μας. Τα παπούτσια και των δυο έχουν γεμίσει με αγκάθια που μας ενοχλούνε φοβερά, δεν έχουμε όμως χρόνο να τα απομακρύνουμε. Είναι μια δραματική εμπειρία, που την αντιμετωπίζουμε σφίγγοντας πεισματικά τα δόντια. Κάποτε αντικρίζουμε τη θάλασσα των βόρειων ακτών με τα νησάκια Στρογγυλό και Μακρουλό. Πλησιάζουμε. Κατηφορίζουμε σχεδόν τρέχοντας το κοίλο του αρχαίου θεάτρου και φτάνουμε στην ακροθαλασσιά. Η Αργώ μας περιμένει αραγμένη αρόδο κοντά στο νησάκι Μάρμαρα. Μόλις μας βλέπουν απ' το σκάφος ξεκινάει η βάρκα με

το Γιάννη να μας πάρει. Ήδη όμως βρισκόμαστε στα όρια της αντοχής μας. Τα ρούχα μας είναι μουσκεμένα απ' τον ιδρώτα, που αναβλύζει από κάθε σημείο του κορμιού μας. Δυο μέτρα μπροστά μας η θάλασσα, γαλανή και πεντακάθαρη, παρά τον κυματισμό που έχει αναπτυχθεί, μοιάζει στα μάτια μας να ενσαρκώνει την υπέρτατη ευχαρίστηση, την υπέρτατη ανταμοιβή, για όλη αυτή την υπερπροσπάθεια των τεσσάρων ωρών στο Κουφονήσι.

Με αποφασιστικές κινήσεις, πετάμε από πάνω μας άρβυλα, κάλτσες, παντελόνια και μπλουζάκια και ορμάμε ακάθεκτοι στα δροσερά νερά. Βουτάμε και ξαναβουτάμε μεσ' τη θάλασσα, φωνάζουμε, κάνουμε μακροβούτια, συμπεριφερόμαστε σαν να είναι η πρώτη φορά ή η τελευταία, που ερχόμαστε σ' επαφή με το θαλασσινό νερό. Τελικά, όσο πιο έντονη είναι

Το εκκλησάκι του **Αϊ-Νικόλα**, στο ανατολικό τμήμα του νησιού, χτισμένο στις πρώτες δεκαετίες του 20ου αιώνα από τον Ν. Ρεμουντάκη. Ο μεγαλογαιοκτήμονας Ρεμουντάκης από την Αγία Τριάδα νοίκιασε το νησί από το 1905 μέχρι το 1935. Την περίοδο αυτή διέμεναν μόνιμα 10-15 οικογένειες, που παρήγαγαν 85-100 τόνους δημητριακά το χρόνο. Παράλληλα υπήρχαν στο νησί 25 βοοειδή, 400-500 αιγοπρόβατα και 5-6 όνοι.

η έλλειψη, τόσο μεγαλύτερη είναι η ευχαρίστηση. Σκέφτομαι μήπως, κάποτε-κάποτε θα ήταν έξυπνο, να υποβάλλουμε τους τεχνητής έλλειψης για κάποια πράγματα, ώστε να μπορούμε μετά να τα εκτιμούμε περισσότερο.

Με τη βάρκα ακουμπισμένη στην αμμουδιά, ο Γιάννης μας παρακολουθεί χαμογελώντας, διστάζοντας να μας πείσει να βγούμε απ' το νερό. Πέντε λεπτά αργότερα είμαστε και πάλι φυσιολογικοί άνθρωποι. Με την αλ-μύρα της θάλασσας να τρέχει ακόμα στο κορμί μας επιβιβαζόμαστε στην Αργώ. Τα γεμάτα με ψάρια δίχτυα έχουν καταλάβει όλο το κατάστρωμα κι ο καθένας είναι σκυμμένος πάνω τους για την πολύωρη και επίπονη δουλειά του ξεψαρίσματος. Παρακάμπει η

Αργώ το νησάκι Μάρμαρα και βάζει πλήρη για την αντικρινή στεριά. Το Κουφονήσι πίσω ξεμακραίνει, το δυνατό μελτέμι στεγνώνει από

πάνω μας και τις τελευταίες σταγόνες του θαλασσινού νερού...

Η ΕΠΙΣΤΡΟΦΗ

Η γεύση είναι γλυκόπικρη στα στόματά μας. Μοιάζει το Κουφονήσι μ' ένα εξαίσιο φαγητό απ' το οποίο μόνον δυο μπουκιές προλάβαμε να φάμε. Δεν συναντήσαμε ούτε τον πέτρινο αγωγό νερού, που έχει φωτογραφημένο στο άρθρο του ο Νίκος Παπαδάκης ούτε κάποιο πέτρινο αλώνι από τα χρόνια καλλιέργειας του νησιού ούτε καν το μοναδικό δέντρο ελιάς, που επίσης αναφέρεται στο άρθρο. Επίσης η βιαστική μας αναχώρηση από το φάρο

Μερικά αλμυρικά, αγκαθωτοί θάμνοι, τούφες από ανθισμένο θυμάρι και έδαφος καλυμμένο με άμμο. Στο κέντρο περίπου του νησιού, στην χαράδρα πριν από το φάρο, το τοπίο αλλάζει δραματικά. Εκατοντάδες στρέμματα αμμόλοφων, που η κυματοειδής τους επιφάνεια θυμίζει θάλασσα ταραγμένη από μελτέμια, δημιουργούν ένα τοπίο αξεπέραστης ομορφιάς, που φέρνει στο νου εικόνες εξωτικές από την αντικρινή ήπειρο, την Αφρική. Κάποιοι θάμνοι θυμαριού (*Coridothymus capitatus*), που παρεμβαίνουν με τα ζυηρά τους χρώματα, τονίζουν ακόμη περισσότερο την κιτρινωπή γοητεία της άμμου.

δεν μας επέτρεψε να ασχοληθούμε και να εντοπίσουμε τα χαράγματα στα δυο μεγάλα κομμάτια του κολοσσικού αγάλματος. Ένα επιπλέον σημείο που για μας παρέμενε ανεξήγητο ήταν, ότι δεν είχαμε εντοπίσει ούτε ένα μονοπάτι. Μάταια προσπαθούμε ν' αλληλοπαρηγορηθούμε μεταθέτοντας - δικαίως - τις ευθύνες στις αντίξοες καιρικές συνθήκες. Το Κουφονήσι, μόλις μερικά μίλια απέναντί μας, εξακολουθεί να παραμένει κα-λυμμένο με αρκετά πέπλα μυστηρίου.

Όλη την υπόλοιπη ημέρα μετά την επιστροφή μας απ' το νησί, προσπαθούμε με διαρκή κινητικότητα στην γύρω περιοχή, να ξεπεράσουμε την απογοήτευσή μας.

Το άλλο πρωί κατεβαίνουμε στο λιμανάκι του Μακρύ Γιαλού, που βρίσκεται ακριβώς κάτω από το διαμέρισμά μας. Στα δυο παραθαλάσσια καφενεία - ταβερνούλες κάθονται ναυτικοί και ψαράδες και πίνουν τον καφέ τους. Σιγά-σιγά μαζεύονται αρκετοί ξένοι τουρίστες-κανένας Έλληνας ανάμεσά τους-που ελπίζουν σε μια αναχώρηση του Πήγασου για το Κουφονήσι. Περνάει μια ώρα με πλήρη αβεβαιότητα.

Κάποια στιγμή ο Νίκος Λαποκωνσταντάκης, καπετάνιος του Πήγασου, απαντάει στο κινητό του και σηκώνεται όρθιος.

-Ξεκινάμε σε πέντε λεπτά, μας ανακοινώνει κι όλων τα πρόσωπα- και περισσότερο τα δικά μας-ζωντανεύουν.

Ο αέρας είναι δυνατός, όπως όμως έχουμε τον καιρό δευτερόπριμα, σε λιγότερο από μια ώρα φτάνουμε στο Κουφονήσι. Με μερικούς ελιγμούς ο Πήγασος καταφέρει να πιάσει σε μια υποτυπώδη σκάλα και αμέσως οι τουρίστες ξεχύνονται στην αμμουδιά και στη θάλασσα.

Σημαδεύω μια κατεύθυνση N-NA που οδηγεί κατευθείαν προς το φάρο και ξεκινάμε. Είναι ακριβώς μεσημέρι. Για μερικές δεκάδες μέτρα μας βρίσκει ακόμα το μελέμι, μετά από λίγο όμως εκφυλίζεται. Η ζέστη ολόγυρά μας είναι απερίγραπτη, έχοντας όμως υψηλό ηθικό και δυο λίτρα κρύο νερό, βαδίζουμε σταθερά. Μισή περίπου ώρα αργότερα ανακαλύπτουμε τυχαία ανάμεσα στους θάμνους ένα στενό αλλά καλογραμμένο μονοπάτι, που περνάει δίπλα από ένα εγκαταλειμμένο χωραφάκι, περιφραγμένο με ξερολιθιά. Δίπλα εκεί, ανάμεσα

στα θυμάρια και στους θάμνους, ορθώνεται ένα και μοναδικό δέντρο Η Ελιά! Την πλησιάζουμε και την περιεργαζόμαστε. Για τα εδαφολογικά και κλιματολογικά δεδομένα του νησιού είναι ένα μεγάλο δέντρο, με εκτεταμένη επιφάνεια κλαδιών, που από κάτω τους δημιουργούν μια όμορφη σκιά. Το πιο παράξενο είναι, ότι το πεισματάρικο αυτό δέντρο καταφέρνει να συντηρεί αρκετές δεκάδες ελιές, που δεν ανήκουν στις πασίγνωστες μικρές κρητικές ελιές αλλά είναι κυλινδρικές και πολύ μεγαλύτερες.

Πολύ χαρούμενοι για την "ανακάλυψη" μας συνεχίζουμε το ανηφορικό μονοπάτι και σ' ένα δεκάλεπτο περίπου είμαστε μπροστά στα ερείπια του παλιού φάρου. Πολύ γρήγορα εντοπίζουμε τα χαράγματα με τους λατινικούς χαρακτήρες και την χρονολογία 1630 στο ένα κομμάτι του αρχαίου αγάλματος. Κι αυτή τη φορά

επαναλαμβάνεται εδώ πάνω ό,τι και την προηγούμενη. Το μελέμι ξεσπάει επάνω μας με απίστευτη σφοδρότητα, είναι αδύνατον να σταθούμε όρθιοι και ακίνητοι στη θέση μας. Με πολύ μεγάλη δυσκολία καταφέρνει να σταθεροποιηθεί η Άννα και να φωτογραφίσει τα χαράγματα. Χωρίς το άγχος του χρόνου, περιεργαζόμαστε με ηρεμία τα βομβαρδισμένα ερείπια και λίγο πιο κάτω συναντάμε κι ένα πέτρινο αλώνι.

Στο δρόμο της επιστροφής ακολουθούμε αντίστροφα το μονοπάτι. Είναι φανερό πως είναι το κύριο-και προφανώς το μοναδικό-μονοπάτι που συνέδεε το φάρο με τον αρχαιολογικό χώρο και την ΒΔ παραλία. Περνάει πάλι δίπλα από το δέντρο της ελιάς και συνεχίζει με μια ελαφρότατη απόκλιση προς τα βόρεια, ομαλό, αξιόπιστο και ανεπηρέαστο από τους αγκαθωτούς θάμνους, που ως

Το πρώτο φως της αυγής πέφτει πάνω στις ερημικές ανατολικές παραλίες του νησιού, που είναι κυρίως επίπεδες αλλά κατάσπαρτες με βράχους και ξέρες, που τις καθιστούν απρόσιτες στα πλεούμενα. Στα βόρεια διακρίνονται δυο από τις κύριες νησίδες του συμπλέγματος του Κουφονησιού, η "Μακρουλή" και η Στρογγυλή

Κρυμμένος πίσω από τα κλαδιά των αλμυρικών (*Tamarix Sp*), έχει ανατείλει ο ήλιος πριν μερικά λεπτά στο Κουφονήσι. (Αριστερά)

Οι ΝΔ ακτές του νησιού καταλήγουν σε συνεχόμενους θεαματικούς κολπίσκους και όρμους. Προέκταση του νοτιότερου σημείου του νησιού είναι το απόκρημνο νησάκι Τράχηλος.

τώρα είμαστε αναγκασμένοι συνεχώς να παρακάμπουμε. Ήταν τόσο απλό λοιπόν! Ξαφνικά η πορεία της επιστροφής μετατρέπεται σ' έναν ευχάριστο περίπατο. Που γίνεται ακόμη πιο ευχάριστος, όταν στα μισά περίπου της διαδρομής, μόλις μερικές δεκάδες μέτρα προς τα αριστερά μας, ασπρίζουν μια σειρά από πέτρες ανάμεσα στους θάμνους. Είναι ο περίφημος πέτρινος αγωγός νερού, που σε ορισμένα σημεία σώζεται σε άριστη κατάσταση. Έχοντας λοιπόν περίπου ολοκληρώσει την αποστολή μας επιστρέφουμε στην ακροθαλασσιά για μια τελευταία δροσερή επά-φή με τα φουρτουνιασμένα αλλά πάντα πεντακάθαρα νερά του Κουφονησιού. Το απόγευμα ο Δήμαρχος του Δήμου Λεύκης **Γιάννης Δρακάκης** μας υποδέχεται με μεγάλη ευγένεια στο δημαρχείο του στη Ζήρο. Μας χαρίζει ένα αντίγραφο από την σπουδαία και εκτενέστατη **"Μελέτη διαχείρισης φυσικού περιβάλλοντος της νησίδας Κου-**

φονήσι Ν. Λασιθίου", που ολοκληρώθηκε τον Φεβρουάριο του 1998 από το Πανεπιστήμιο Κρήτης (Μουσείο Φυσικής Ιστορίας Κρήτης, Τμήμα Αρχαιολογίας). Ευχόμαστε να υλοποιηθούν το συντομότερο από την Ελληνική Πολιτεία οι προτάσεις της μελέτης αυτής για το νησί, που θα συμβάλουν αποφασιστικά, αφενός στην προστασία του φυσικού του περιβάλλοντος και των αρχαιολογικών του χώρων και αφετέρου στην παροχή ποιοτικών υπηρεσιών στους Έλληνες και ξένους επισκέπτες του. Δεν αρκείται ο δήμαρχος μόνον στη μελέτη. Τηλεφωνεί στον μπαρμπα Μανόλη Μπατσολάκη, έναν από τους τελευταίους καλλιεργητές του νησιού, που μέσα από αυθεντικές πληροφορίες και προσωπικά βιώματα μας σκιαγραφεί μian άλλη όψη του Κουφονησιού, καθημερινή και ανθρώπινη, που είναι αδύνατο να περιγράψουν τα βιβλία. Και αλήθεια, πώς είναι δυνατόν στη σημερινή εποχή της τεχνολογίας να μιλήσει - και να

Η εξωτική ομορφιά ΒΔ παραλία του νησιού με την θαυμάσια αμμουδιά και τους σχηματισμούς των μαύρων βότσαλων. Πολύ κοντά το νησάκι Μάρμαρο και στο βάθος οι ακτές της Κρήτης.

γίνει κατανοητός- κανείς, για καλλιέργεια της γης με βόδια και ξύλινο αλέτρι; Προσπαθεί ο μπαρμπα-Μανόλης να μας περιγράψει - κι εμείς με τη σειρά μας ν' αντιληφθούμε και να κατανοήσουμε - τη διαδικασία της μεταφοράς βοδιών από τη στεριά στο νησί και αντίστροφα.

-Δέναμε αρχικά τα δυο δεξιά πόδια, πλαγιάζαμε το βόδι, ύστερα δέναμε τα δυο αριστερά, περνάγαμε απ' ανάμεσα χοντρόξυλα και όλοι μαζί το σηκώναμε στα χέρια.

-Ποιο ήταν το βάρος του μπαρμπα-Μανόλη;

-Α, κάποτε έφτανε και τα 500 κιλά. Μα το πιο δύσκολο ήταν το φόρτωμα στη βάρκα. Σκέψου, τρία βόδια μαζί σε μια βάρκα, αν κάποιος λύνονταν, όλοι θα πηγαίναμε στον πάτο...

Ιστορίες παλιές, της δεκαετίας του '40, που μέσα από το φίλτρο του χρόνου μοιάζουν γραφικές, μα στην εποχή τους ήταν πραγματικός αγώνας για

την επιβίωση και δεν διέφεραν από κατορθώματα.

Με το δήμαρχο Γιάννη Δρακάκη κατηγορούμε τον καινούργιο δρόμο για τον **Ξερό-καμπο**, ένα υπερθέαμα αλληπάλληλων στροφών, που καταλήγουν στην παραλία. Απέναντι στα νότια, μόλις 3 μίλια απ' την ακτή, αναδύεται από το Λιβυκό το Κουφονήσι, η Λεύκη των αρχαίων.

Έτσι όπως πέφτει πάνω της το φως του δειλινού, η ψυχή μας γεμίζει νοσταλγία...

ΕΠΙΛΟΓΟΣ

Ένας μόνον άνθρωπος θα μπορούσε να γράψει τον αυθεντικό επίλογο για το Κουφονήσι: ο αρχαιολόγος και ανασκαφέας του **Νίκος Παπαδάκης**.

Στις 2 Αυγούστου 2001 είχαμε την ευτυχία και την τιμή, να λάβουμε το παρακάτω κείμενό του που δημοσιεύουμε αυτούσιο.

Ένας χαριτωμένος αγριοκούνελος, ζωντανό λάφυρο από το Κουφονήσι, σε λίγες ώρες θα συναντήσει πολλά ήμερα κουνέλια σ' ένα κονικλοτροφείο.

Το Αγριοκούνελο

(*Oryctolagus cuniculus*) αποτελεί το μεγαλύτερο χερσαίο θηλαστικό στο νησί και μεταφέρθηκε πριν από 15 πενήντα χρόνια από τον άνθρωπο, με σκοπό τον εμπλουτισμό της περιοχής με θηραματικά είδη.

ΚΟΥΦΟΝΗΣΙ. Ο ΑΠΟΛΟΓΙΣΜΟΣ ΜΙΑΣ 25 ΕΤΙΑΣ

Εικοσιπέντε χρόνια μετά το ξύπνημα του παρελθόντος στη "Δήλο" αυτή του Λιβυκού, με λευκές τρίχες στα μαλλιά και περισσότερη σοφία μέσα στο χώρο αυτό των Λαιστρυγόνων του Ελληνικού Δημοσίου, αναρωπιέμαι αν τα δονκιχωτικά μας όνειρα της εποχής των πρώτων ανασκαφών θα μπορούσαν ποτέ να πραγματοποιηθούν ή θα πρέπει να αισθάνομαι ο φυσικός αυτουργός της αποκάλυψης ενός θησαυρού, που ανήκει μεν στην ιστορία και την Ελλάδα, αλλά που ίσως θα έπρεπε να μείνει κρυμμένος στη σιωπηλή του γη για πάντα, προστατευμένος από τον άνθρωπο και τις συνθήκες που δημιούργησε για να ζει.

Μετά το "αναγκαστικό" κλείσιμο των ανασκαφών από την έλλειψη της κατάλληλης υποδομής και του αναγκαίου χρόνου που συνθλίβει η γραφειοκρατία της διοίκησης, η προσπάθειά μας έγινε μια καθημερινή πάλη για την προστασία των αυτονητών:

- Να απαλλαγούν τα μνημεία του Κουφονησιού από τους τόνους της άμμου που προσπαθεί να τα σκεπάσει, κάθε χρόνο, με το λυσοσμήνιμα των βοριάδων του χειμώνα, χωρίς μόνιμη λύση.

- Να γίνουν στερεώσεις των μνημείων στο χώρο όπου η μεταφορά ανθρώπων και υλικών γίνεται ακόμα με τους προ 25ετίας τρόπους και να υπάρχει τρόπος άμεσης παρέμβασής μας αφού η Υπηρεσία δεν μπόρεσε να προμηθευτεί ένα δικό της εξωλέμβιο σκάφος (ευτυχώς που τα κινητά αντικατέστησαν τα VAF που χρησιμοποιούσαμε).

- Να συντηρηθεί και να αποκατασταθεί το θέατρο του Κουφονησιού, το νοτιότερο αρχαίο θέατρο της Ελλάδας και της Ευρώπης και το μοναδικό σωζόμενο αρχαίο θέατρο της Κρήτης (φως ελπίδας, η παρουσία προτριετίας των επιστημόνων του Τμήματος Αποτυπώσεων και Φωτογραμμετρίας του ΥΠΠΟ, μετά από προσπάθειες ετών, οι οποίοι παρέδωσαν μια θαυμάσια δουλειά αποτύπωσης του θεάτρου, ένα βήμα (με-

τέωρο;) για την μελέτη της αναστήλωσης και της χρηματοδότησής της.

-Να απαγορευτεί η προσέγγιση των επιβατηγών σκαφών στην παραλία του οικισμού και του θεάτρου και στη μετατροπή της σε πλαζ τουριστικού νησιού, όπου η οσμή των αντηλιακών αναμειγνύεται με την τσίκνα από τα σουβλάκια που ψήνονται επί τόπου και ιριδίζουν τα πολύχρωμα μαγιά με την πολυχρωμία από τις ομπρέλες και τις ξαπλώστρες και τα τεκεδεμένα κουτιά από τα αναψυκτικά και όπου οι αρχαιότητες που βρίσκονται σε απόσταση δεκάδων μέτρων, ανακαλύπτονται από το ζόρισμα της φυσικής ανάγκης. Η Εφορεία μας δεν έχει εκτελεστική εξουσία, απευθύνεται προς κάθε αρμόδιο φορέα αλλά, όπως εύστοχα έχει γράψει εφημερίδα του Ηρακλείου, "κα-νείς δεν ακούει...το Κουφονήσι" το οποίο, να σημειωθεί, είναι Δημόσιο Κτίμα και λογικά δεν μπορεί καθένας να κάνει ό,τι θέλει.

-Να σταματήσει το παράνομο κυνήγι και οι συρμάτινες παγίδες (είναι λέει καταφύγιο θηραμάτων!!!) και οι κατασκηνώσεις, ακόμα και στην ορχήστρα του αρχαίου θεάτρου.

-Να ξεκινήσει, επιτέλους, η υλοποίηση της "Μελέτης Διαχείρισης φυσικού περιβάλλοντος" που εκπονήθηκε από το Πανεπιστήμιο Κρήτης στις αρχές του 1998 με την εποπτεία της Εφορείας μας και που επί τέσσερα χρόνια αναζητείται από το συρτάρι του Άννα (Περιφέρεια Κρήτης) στο ερμάριο του Καϊάφα (ΟΑΝΑΚ) της φοβερής και παρελκυστικής ελληνικής γραφειοκρατίας.

Ύστερα από όλα αυτά, πώς μπορεί να νοιώθει κάποιος που προδόθηκαν τα όνειρά του; Συντετριμένος θα έλεγε κάποιος, ψύ-χραιμος θα απαντούσα εγώ κάτω από την προστατευτική ομπρέλα της εμπειρίας 31 ετών δημόσιας υπηρεσίας.

Αύγουστος 2001

Νίκος Παπαδάκης Αρχαιολόγος
Προϊστάμενος ΚΔ ΕΠΚΛ Λασιθίου,

Υπόλογος για το όνειρο.

Αεροφωτογραφία του Ελληνορωμαϊκού θεάτρου της Λεύκης. Φωτ. Τμήμα φωτογραφίσεων και φωτογραμμετρίας ΥΠΠΟ.

Χάρτης του Κουφονησίου του Δήμου Λεύκης. Και δίπλα τμήμα της ανατολικής Κρήτης από τον χάρτη "Κρήτη" των Road Editions